

ANNUAL ADMINISTRATION REPORT

OF

Punjab Education Department

1979-80



Issued by :

Director of Public Instruction (Schools) Punjab

Printed at :

The Govt Press (U.T.), Chandigarh,
1986

CONTENTS

1979-80

	Pages
Contents	i—ii
Critique	.. iii
Review	.. v—vi
PART I—PRIMARY EDUCATION	
Chapter	..
I Administrative Set-up of Primary Directorate	.. 1—2
II Primary Education and Budget	.. 3—4
III Training of Teachers	.. 5
IV Educational Planning	.. 6
V School Administration and Care Scheme	.. 7
VI Examinations	.. 8
PART II—SCHOOL EDUCATION	
Chapter	
I Administrative set up of School Directorate	.. 9—10
II Secondary Education	.. 11
III Social (Adult) Education	.. 12
IV Women Education	.. 13
V Vocational Education	.. 14—17
VI Practical Arts Education	.. 18
VII School Administration	.. 19
VIII Educational Reforms	.. 20
IX Educational Planning	.. 21—23
X Allied Units	
(a) Agriculture Education	.. 24
(b) Audio-Visual Education	.. 24
(c) Science Education	.. 25—26
(d) State Evaluation Unit	.. 26
(e) State Guidance Bureau	.. 26
(f) Technology Cell	.. 26—27
(g) Survey	.. 27

(h) School Sports	..	27—28
XI Miscellaneous		
(i) Budget	..	29
(ii) Grants-in-aid to Privately Managed Schools	..	30
(iii) Scholarships	..	30—32
(iv) School Buildings	..	32—33
(v) National Fitness Corps Scheme	..	34
(vi) Approval of Books	..	34

PART III—HIGHER EDUCATION

Chapter		
I Administrative set up of College Directorate	..	35
II Higher Education	..	36—38
III Educational Planning	..	39—40
IV Scholarships		
(a) Government of India-Scheme of Post-Matric Scholarships to the Scheduled Castes/Tribes and lower income group students for study in India	..	41
(b) State Post-Matric Scheme of Scholarships	..	41
(c) State Harijan (Educational) Welfare Scheme	..	41
(d) Welfare of Denotified Tribes (Vimukat Jatis)	..	41
(e) National Scholarships Scheme	..	42
(f) National Scholarships to the Children of Teachers	..	42
(g) Scholarships to the students from Non-Hindi speaking State for the Post-Matric studies in Hindi	..	42
(h) Punjab State Government Merit Scholarship	..	42
(i) National Loan Scholarship scheme	..	42
V. Miscellaneous		
(i) Cultural Affairs	..	42
(ii) Budget	..	43
(iii) N. C. C.	..	43
VI Extension Service Departments		
(a) Government College of Education Jullundur	..	44—45
(b) Government College of Education Patiala	..	46
(c) Dev Samaj College for women, Ferozepur	..	46—47

CRITIQUE

During the year, 228 posts of the Block Education Officers which were hithertofore being manned by B. Ed. Masters were abolished and new posts of Block Primary Education Officers to be manned by Senior JBT Teachers were created which was a step towards fulfilment of the aspiration of the Primary School Teachers. Ten new single teacher Primary Schools were opened. 50 Primary Schools were upgraded to Middle standard and 100 Middle Schools were upgraded to High Standard. Six High Schools and One Middle privately managed school were taken over by the State Government. 2,940 posts of teaching personnel and ancilliary staff were created.

For the qualitative improvement, 12 posts of Deputy District Education Officers and 8 posts of Assistant Accounts Officers were created. There was a slight increase in enrolment at elementary stage but on the other hand, there was considerable increase in enrolment in the age group 14-17. Library facilities were provided to 50 Primary Schools at the cost of Rs. 1.55 lacs. Furniture items worth Rs. 10.00 lacs were supplied to 1,600 Government Primary Schools.

In order to provide facility of Education to the drop outs in the age-group 6-11, 250 part time Non-Formal Education Centres were started in seven districts of the State.

Inservice Training was imparted to 1,890 teachers of different categories for their professional growth and 480 students were admitted to Junior Basic Training Course. 33,300 students got admission in the vocational courses.

The overall work of the Education Department remained satisfactory during the year 1979-80.

Dated Chandigarh the
28th February, 1985.

USHA, VOHRA,
Secretary to Government, Punjab,
Education Department.

**REVIEW OF THE ANNUAL ADMINISTRATIVE REPORT FOR THE YEAR
1979-80 OF EDUCATION DEPARTMENT**

Punjab Education at a Glance

Serial No.	Category	No. of Institutions (Govt. & Non Govt.) (Rec.) as on 31st March, 1980	No. of Teachers (working strength) (Govt. & Non Govt. (Recog.) as on 31st March, 1980	Age Group	Enrolment as on 30th Sep- tember, 1979 Govt. and Non- Govt. (Rec.)
(i)	Primary Schools	12371	47882	(6—11)	20.61 lacs
(ii)	Middle Schools	1499	10367	(11—14)	6.70 lacs
(iii)	High Schools	1899	29804	(14—17)	} 3.00 lacs
(iv)	Hr. Sec. Schools including (10+2) Schools	255	9130	(14—17)	
(v)	Arts & Sc. Colleges	161	4617	17—25	} 1.22 lacs
(vi)	Tr. Trg. Colleges	18	275	17—25	
(vii)	Physical Trg. Colleges	2	36	17—25	
(viii)	Commerce Colleges	1	23	17—25	

Special Features of the Year

- 10 new single teacher Government. Primary Schools were opened.
- 50 Primary Schools were provided with the Libraries at the costs of Rs 1.55 lacs.
- 250 part time Non-Formal Education Centres were started at the cost of Rs 2.50 lacs.
- Inservice Training was imparted to 1890 teachers of different categories and 480 students were admitted for Junior Basic Training.
- No. of Schools upgraded
 Primary to Middle=50
 Middle to High =100

6. No. of Posts sanctioned

(i) Deputy D. E. O.	=12
(ii) Assistant Accounts Officers	=8
(iii) Headmasters/Headmistress	=100
(iv) Masters/Mistresses	=1390
(v) C & V	=400
(vi) D. P. Es.	=300
(vii) Clerks	=100
(viii) Class IV	=250
(ix) Laboratory Attendants	=300
(x) Librarians	=100

7. Adult Education

No. of Centres in operation	No. of adults enrolled	No. of adults Passed
251	12,565	56,49

8. Non-Formal Education

No. of Centres in operation	No. of adults enrolled	No. of adults passed
63	1,454	1,454

9. 33,300 students got admission in the Vocational Courses.

10. No. of Scholarships awarded

Middle	558
High	2558
Hr. Secendry	22

11. Budget

(Figures in thousands)

	Budget Provision	Expenditure
Plan	5,69,24	2,78,16
Non-Plan	82,45,92	96,25,91
Total :	88,15,16	99,04,07

Part I—Primary Education

CHAPTER I

ADMINISTRATIVE SET UP OF THE PRIMARY DIRECTORATE :

This Directorate was set up in February, 1978 to ensure top priority attention to the Primary Education, which the basis of all Education, and also to meet the long standing demand of the Primary School Teachers. The immediate task before the Directorate was to strengthen the machinery for supervision and inspection of Primary Schools.

During the course of the years, 228 posts of the Block Education Officers which were hithertofore being manned by B. Ed masters were got abolished and new posts of Block Primary Education Officers to be manned by Senior JBT teachers were created which was a big step towards fulfilment of the aspirations of the primary School teachers. Proposal for the creation of about 10,000 posts of Centre Head Teachers is also under consideration of the Government. To make the new Block Primary Education Officers more useful to the Department, they are being given accounts training in the Accounts Training School at Mohal (Punjab) run by the State Finance Department.

The set-up of the Directorate and the District staff is as under :—

Directorate

Director of Public Instruction (Primary), Punjab.

Administrative
Officer

Deputy
Director
(Examinations)

Evaluation
Officer

Superintendent
(Grade-II)
Services.

Assistant
Registrar
(Examns.)

Superintendent
(Grade-I)
(Teacher training)

Superintendent
(Examns.)

Assistant
Director
(Primary
Education-I)

Assistant
Director
(Primary
Education-II)

Assistant
Director
(Primary
Education-III)

Superintendent
(Grade-I)
Estt. I

Superintendent
(Grade-III)
Estt. II &
Care.

Superintendent
(Grade-I)
Budget
& School
General

District Level

All primary wings of the field officers are being headed by Senior Deputy District Education Officers (Primary), assisted, in 7 Districts by a Deputy District Education Officer in a lower grade. The districts are divided into 216 Blocks each headed by Block Primary Education Officers who inspect the schools in his/her blocks. Each Block Primary Education Officers has a clerk to assist him. one J.B.T. teacher also assists the clerk. 12 Block Primary Education Officers are posted at Headquarters of the districts, who look after compulsory education in the districts. Besides, the District Science Supervisor and the Assistant Education Officers (Physical Education) who are posted in the secondary side, also look after the primary school.

The case for the change in the nomenclature of the Deputy District Education Officers (Primary) is being pursued with the Government, as they are performing the same duties as District Education Officers on the secondary side.

Efforts are afoot to secure representation of Primary Education Officers, Block Primary Education Officers and Primary teachers also in the Punjab School Education Board.

CHAPTER II

PRIMARY EDUCATION AND BUDGET

(A) Primary Education :

Age-Group 6—11 (Classes I—V)

(i) **Number of Primary Schools.**—The number of full-fledged Primary Schools as on 31st March, 1980 was 12,371 which included 12,203 Government and 168 Non-Government (Recognised) Schools, in the State.

(ii) **Enrolment.**—The enrolment of students in the age-group of 6—11 as on 30th September, 1979 was 20.61 lacs. The ratio of boys and girls in this age-group as on 30th September, 1979 was 55 and 45, respectively.

(iii) **Teaching Personnel.**—The total number of teachers working in all the full-fledged Primary Schools as on 31st March, 1980 was 47,882 out of which 46,784 were in Government Primary Schools and 1,098 were in Non-Government (Recognised) Primary Schools in the State with sexwise breakup of 22,646 men and 25,236 women teachers.

(B) Budget :

There are 228 Blocks in the State in which Block Primary Education Officers are working. They are acting as Inspecting Officers as well as D.D.O.s. The Department has successfully implemented the following schemes during the year under report :—

1. Opening of New Primary Schools

All the revenue villages of the State have been provided with either full-fledged primary schools or Branch Primary Schools. In order to cater to the needs of newly developed Townships/Colonies/Habitations, 10 new single teachers Government Primary Schools have been opened during the year under report.

2. Lavatories and Drinking Water Facilities

In order to improve the hygienic conditions of Primary Schools and to provide essential services, an amount of Rs. 3.80 lacs has been spent during the year under report for providing lavatories and drinking water facilities in 154 Government Primary Schools.

3. Furniture

In order to make up for the deficiency of furniture in Primary Schools, an amount of Rs. 10.00 lacs has been spent during the year under report for providing wooden patras, black boards, tables and chairs etc. in 1,600 Government Primary Schools.

4. Library Service

In order to inculcate the habit of extra reading amongst the children from the early stage, 50 Primary Schools were provided with the facilities of Library Service at the cost of Rs. 1.55 lacs.

5. Non-Formal Education

A large number of children in the age-group 6—11 are compelled to continue their studies in regular schools due to social or economic reasons. In order to provide the facilities of education to such drop outs, 250 part-time Non-Formal Education Centres have been started at the cost of Rs. 2.50 lacs

6. Science Kits

In order to give a scientific base to the modern education it has been considered necessary to provide science kits in the Schools. These kits have been provided in all the Government Primary Schools and these kits are being replenished at a cost of Rs. 1.50 lacs.

7. Grants to Privately-managed Schools

The State Government has sanctioned Rs. 28 lacs as maintenance grant to the Privately-managed Primary Schools under the Delhi Pattern Schools according to which 95% of the deficit is met by the State Government. The total number of beneficiary Schools is 80.

8. Educational grant to the children of Military Personnel

Under this scheme, the Department has spent about Rs. 33,500 during the year under report for providing education grant @ Rs 10 p. m. to the children of soldier killed/disabled/missing during the various operations.

9. State Awards

State awards to the following 5 J. B. T. Teachers were awarded by virtue of their outstanding services in the field of education :—

- (1) Smt. Bimla Sharma, G. P. S., Mission Road, Pathankot.
- (2) Shri Narsher Singh, G. P. S., Bahadar Khera (Ferozepur).
- (3) Shri Ram Singh, G. P. S., Bohar High Kalan (Sangrur).
- (4) Shri Hari Das, G. P. S., Badla (Hoshiarpur).
- (5) Smt. Sukhmandan Kaur, G. P. S. Talwandi Mehman (Kapurthala).

10. Stipends to the children belonging to Vimukat Jaties/Scheduled Tribes

An amount of Rs 65,000 was spent by the Department for providing stipends to the children belonging to Scheduled Tribes/Vimukat Jaties, so as to encourage them to get education upto Primary level.

11. Grants to Panchayats

In order to help the Gram Panchayats to carry out essential repair to the buildings of Government Primary Schools, a grant of Rs. 7.20 lac has been disbursed to the Panchayats through the Panchayati Raj Department.

Overall Budgetary provision in respect of Primary Directorate is indicated as under :—

Budget Estimates, 1979-80	Revised Estimates, 1979-80	Actual Expenditure, 1979-80
30,69,47,000	36,46,71,000	35.92.63.000

CHAPTER III

TRAINING OF TEACHERS

Training of teachers is an integral aspect of the development of Education. Training Institutions have not only to meet the requirements of trained teachers, but also to provide education leadership by carrying on research in new techniques in teaching and giving orientation/in-service training to already trained teachers.

During the year 1979-80 orientation/in-service training was imparted to different categories of teachers as indicated below:—

Category of teachers	No. of teachers who were imparted training
Junior Basic Training Classical & Vernacular	.. 468
Social Studies/Mistresses	.. 658
Heads of Middle/High & Hr. Sec. Schools	.. 359
Science Masters	.. 405

Besides several refresher courses for J. B. T. teachers were conducted during the period from 22nd November, 1979 to the end of January of 1980. The duration of each such course was one week.

During the year under report pre-service training 480 J. B. T. teachers was arranged. The Training of O.T. Classes was given up during 1979-80 due to un-employment of many O.T. trained teachers.

CHAPTER IV EDUCATIONAL PLANNING

In order to improve retention in the Age-Group 6-11 and bring about qualitative improvement in the Government Primary Schools, the following steps were taken under various schemes formulated under the Annual Plan 1979-80 :—

- (1) In order to cater to the educational needs of the newly developed townships/ colonies/habitations, 10 single teachers primary schools were opened and 10 additional primary schools were opened and 10 additional posts of JBT teachers were created.
- (2) Furniture items worth Rs 10.00 lakhs were supplied to 1,600 Government Primary Schools.
- (3) In order to improve the hygienic condition of Primary Schools, facilities of lavatories and drinking water facilities were provided in 154 Government Primary Schools.
- (4) In order to inculcate the habit of extra reading amongst the children from the early stage, 50 Government Primary Schools were provided with the facility of library service during the year 1979-80.
- (5) In order to provide facility of education to the drop-outs, in the age-group 6-11, 250 part-time education centres were started in seven out of twelve Districts of the State.
- (6) During the year under report a sum of Rs 13.17 lacs was spent for the completion of Primary School buildings, the construction of which was in progress.
- (7) A sum of Rs 1.26 lacs was spent for the replenishment of science kits of Primary Schools.

A total sum of Rs 1.36 lacs was spent for implementing the abovementioned plan programmes during the year 1979-80:

CHAPTER V

SCHOOL ADMINISTRATION AND CARE SCHEME

Achievements

(1) **Enlistment and Enrolment in age-group 6—11.**—There is free and compulsory education from Class I to V. All efforts have been made to enlist and enrol the maximum number of children in the 6—11 age-group through door to door campaign for enrolment and enlistment.

20.73 lacs children have been enlisted against the target of 19.75 lacs for the year 1980-81. These figures include 5,73,588 (3,21,591 boys and 2,51,997 girls) children belonging to Scheduled Castes and Scheduled Tribes and 3,79,191 (2,04,951 boys and 1,74,227 girls) children belonging to Backward Classes.

All possible efforts are being made to retain the children of age-group 6—11 up to class V in Primary Schools. In the years 1977-78 and 1978-79 the retention was 52.1% and 58.7% respectively. The target for the year 1979-80 was fixed at 65%.

2. **Beautification of Primary Schools.**—No post of Class IV servant is provided in Primary School. The Teachers are, however, persuaded to make their schools attractive by planting shady trees and flower bushes and plants and also keep the school buildings in good and clean condition.

456 Class rooms were constructed in the Primary Schools by the State through public co-operation.

The 'Hand-writing project' has also been started in Primary Schools to improve and beautify the hand-writing of the students.

3. **Games and Educational Competitions.**—The games and educational competitions among the Primary School children in age-group 6—11 were also organised by the Punjab School Education Board during the year 1979-80. The winners were given prizes.

4. **5th Class Examination.**—The 5th class examination has been reformed and standardised. Before the establishment of Directorate for Primary Education 5th Class examination of the students of the Primary Department of Middle/High/Higher Secondary Schools was conducted by the Heads of these schools and concerned Block Primary Education Officers, and after the establishment of this Directorate the Deputy District Primary Education Officers have been made incharge of this examination for their respective Districts and again in order to bring in uniformity in this examination, the question papers are set at District level under the supervision of Deputy District Primary Education Officers.

5. **Care Scheme.**—During the year 1978-79, 1979-80, 2.16 and 3.16 lacs children were provided mid-day meals. The scheme was originally started in 105 Blocks which has been extended in 10 more blocks. At present this scheme is working in 115 blocks of the State.

The C.S.M/S.F.B. donated by the U.S.A. Government was distributed among 3.16 lac students in 3,000 Primary Schools as mid-day meal during recess. Since this consumed much of time, a "Ready to Eat Food"—Plant has been set up at Rajpura. The Central Kitchen Building is nearing completion. After its commissioning, it will produce 4,000 Kgs. of Panjiri in one shift of 8 hours duration. With this unit 80,000 children will be covered under ready to eat food programme.

CHAPTER VI
EXAMINATIONS

The data in regard to Annual Departmental Examination for the year 1979-80 is given as under:—

Name of the Examination	Total candidates appeared	Candidates passed	Pass percentage
1. J. B. T. Part I	493	403	81.7%
2. J. B. T. Part II	908	738	81.2%
3. O. T.	5	5	100%

Part II—School Education

CHAPTER I

ADMINISTRATIVE SET UP OF THE DIRECTOR OF PUBLIC INSTRUCTION (SCHOOLS), PUNJAB

Introduction :

The Director of Public Instruction (Schools), Punjab, was brought into being on 23rd July, 1976 by bifurcating the Education Directorate into two wings viz. Colleges and Schools Wing. In February, 1978 the School Wing of the Department was again bifurcated and a Primary Directorate was carved out of it. The bifurcation was necessitated due to an immense increase in the number of schools during the last decade and consequent increase in the number of teachers administrative problems.

The Department of School Education functions under the three tier administrative set up viz. Government, Directorate and the field organisation including education institutions. The functions at each level may be described as under :—

(i) **At Government Level.**—The over all charge of the Department of Education vests with the Minister for Education who lays down the policies and controls the entire administration through the Commissioner-cum-Secretary to Government, Punjab, Education Department. He in turn is assisted by a team of senior officers viz. Joint Secretary, Deputy Secretary and Under-Secretary besides Ministerial Establishment. The Commissioner-cum-Secretary to Government, Punjab, Education Department also controls the Punjab School Education Board which mainly conducts examinations of Middle, High and Higher Secondary classes.

(ii) **At the Directorate Level.**—S. Sukhmandar Singh is working as Director of Public Instruction (Schools) Punjab. He is assisted by six Deputy Directors, viz. Deputy Director (Vocationalisation), Deputy Director (School Administration), Deputy Director (Secondary Education), Deputy Director (Books) and Deputy Director (Examinations) and Deputy Director (Evaluation). The Deputy Director (School Administration) has the Administrative control of Schools in the State and the Deputy Director (Secondary) looks after the academic matters including school improvement programme. The Deputy Director (Voc.) is responsible for implementing the scheme of Vocationalisation of Education in Middle, High and Higher Secondary Schools in the State. The Departmental examinations are got conducted by the Deputy Director (Exams). The Deputy Director (Books) is responsible for sanctioning grants-in-aid to denominational institutions in the State besides according approval of books, newspapers and Magazines for schools Libraries, whereas the Deputy Director (Evaluation) deals with the orientation and training of the teaching personnel in the techniques and new concepts of evaluation and research on educational problems etc. etc. The Deputy Directors are assisted by four Assistant Directors (PES-II), two for School Administration, one for evaluation and one for Secondary Education and two O. S. Ds. (Works and Scholarships). Deputy Director (Voc.) is assisted by four Subject Specialists. One Accounts Officer from F.D. Cadre looks after entire Non-Plan budget and all kinds of advances.

The Administrative Officer looks after the General Administration of the Directorate and the Establishment of Gazetted Officers working under the Director of Schools Education and advises the Head of the Department in Administration and Financial matters.

Besides the following officers assist the Director in running the Administration :—

- (i) Additional Director (Youth Programme).
- (ii) Deputy Circle Education Officers working at the Divisional Headquarters.
- (iii) Accounts Officer.
- (iv) Registrar, Education Department.
- (v) Statistical Officer.
- (vi) Youth Welfare Officer.
- (vii) Advisor, Education Réforms Committee.
- (viii) State Educational and Survey Officer.
- (ix) Assistant Survey Officer.
- (x) Assistant Registrar (Examinations).
- (xi) Director, Science Unit.

(iii) **Organisation of Sub-Offices.**—The State is divided into two circles viz. Patiala Circle and Jullundur Circle. Each circle is headed by a Circle Education Officer assisted by Deputy Circle Education Officer and Establishment Officer. The Circle Education Officers are responsible for supervision and control over the working of the District Education Officers for the inspection of Higher Secondary/High and other Schools. They also exercise powers regarding the establishment matters of certain category of teachers.

In each District there is a District Education Officer assisted by one or more Deputy District Education Officers. The post of Administrative Officer has also been provided in each District. The work of Higher Secondary, High and Middle Schools is directly supervised by the District Education Officers and Deputy District Education Officers. The District Education Officers have been delegated sufficient powers to enable them to discharge their duties in an efficient and effective manner. They are the appointing authorities of teachers and have the powers to order transfer of teachers and masters within the District.

CHAPTER II

SECONDARY EDUCATION

(A) Age-group 11—14 (Classes VI—VIII).—During the year 1979-80, 50 Primary Schools were upgraded to Middle standard and thus 100 posts of masters/mistresses, 200 posts of C & V Teachers including 50 posts of P.T.Is. and 50 posts of Class IV were sanctioned. 650 posts of masters/mistresses were also sanctioned for the existing Middle Sections of High Schools.

(i) No. of fulfilled Middle Schools.—There were in all 1499 fulfilled Middle Schools as on 31st March, 1980 which included 1,410 Government and 89 Non-Government (Recognised) Middle Schools in the State.

(ii) Enrolment.—The enrolment of students of age-group 11—14 as on 30th September, 1979 was 6.70 lacs. The ratio of boys and girls in this age-group was 62 and 38 respectively.

(iii) Teaching Personnel.—The number of teaching personnel working in all the Middle Schools as on 31st March, 1980 was 10,367 out of which 9,184 were in Government Schools and 1,183 were in Non-Government (Recognised) Schools, with Sex-wise break up of 6,107 men and 4,260 women teachers.

(B) Age-group 14—17 (Classes IX—XI).—There are two types of Secondary Schools in the State i.e. High and Higher Secondary Schools which cater the Educational needs of this age-group.

During the year 1979-80, 100 Middle Schools were upgraded to High Schools and thus 100 posts of Headmasters/Headmistresses, 400 posts of masters/mistresses and 100 posts of D.P.Es, 100 posts of clerks and 200 posts of class IV were sanctioned for the purpose. No school was bifurcated or amalgamated but seven private schools including one Middle school were taken over by the Government.

(i) No. of High Schools.—The number of High Schools as on 31st March, 1980 was 1,899 out of which 1,566 were Government and 333 were Non-Government (Recognised) High Schools.

(ii) No. of Higher Secondary Schools (including 10+2 Schools).—There were 255 Higher Secondary Schools as on 31st March, 1980 in the State, out of which 118 were Govt. Higher Secondary Schools and 137 Non-Govt. (Recognised) Higher Secondary Schools.

(iii) Enrolment.—The enrolment of students in the age-group 14—17 as on 30th September, 1979 was 3.00 lacs. The ratio of boys and girls in this age group was 63 and 37, respectively.

(iv) Teaching Personnel.—The total number of teachers working in High Schools as on 31st March, 1980 was 29,804 out of which 24,503 were working in Government High Schools and 5,301 were working in Non-Government (Recognised) High Schools with sex-wise break up of 18,442 men and 11,362 women teachers.

The total number of teachers working in Higher Secondary Schools as on 31st March, 1980 was 9,130 out of which 4,965 were working in Government Higher Secondary Schools and 4,165 were working in Non-Government (Recognised) Higher Secondary Schools, with sex-wise break up of 5,211 men and 3,919 women teachers.

CHAPTER III
SOCIAL/ADULT EDUCATION

During the year 1979-80, the Social Education Scheme was in operation in ten districts of the State. The education is imparted in two sessions of duration 6 months each. The first session ends on 30th September and the second session on 31st March every year.

The progress of the scheme is as under :—

Number of Centres in operation	Number of adults admitted	Number of adults passed
251	12,565	5,649

The education is given to the illiterate adults in the rural areas by a Social Education Worker in a centre and there are 25 to 30 centers in each district. These centres are supervised by two supervisors, one of whom is male and the other is female who are under the control of Circle Social Education Officer concerned. The lady centres are run in day time and men centres in the evening/night. The training of sewing, embroidery and cooking is also imparted to female adults in addition to the knowledge of 3 R's. The male adults are also trained in agriculture and craft in addition to the knowledge of 3 R's. The documentary and other films are shown to the rural folk with a view to explain the scheme and enrich their day-to-day knowledge.

Above all, the following schemes are also in operation in the State and their duration is one year each which ends on 31st March every year.

(1) Non-formal Education (Age Group 15—35).—During the year under review, this scheme was functioning in two districts viz. Hoshiarpur and Faridkot, and target achieved under this scheme is as under :—

Name of District	No. of Centres in operation	No. of adults admitted	No. of adults passed
(1) Faridkot	23	619	619
(2) Hoshiarpur	40	835	835

This scheme is being implemented through part-time workers/instructors. 100 centres have been sanctioned for each district and the minimum trainees to be given education is 30 per centre. The centres function before/after school hours.

(2) Farmers Functional Literacy Projects.—The scope of this scheme is to benefit the illiterate farmers in the age-group 15—45 with special emphasis on agriculture in addition to give them elementary education. This scheme had to come into effect in seven districts viz. Ludhiana, Amritsar, Sangrur, Ferozepur, Jullundur, Gurdaspur and patiala, but could not be started due to late receipt of Government sanction of the scheme. The tentative programme was to open 300 centres in each district with enrolment of 30 students per centre.

(3) Non-Formal Education (Age-Group 11—14).—The State has also sanctioned a scheme under the heading "Non-Formal Education—Age-Group 11—14". In this programme, 8 districts namely (1) Patiala (2) Faridkot (3) Amritsar (4) Kapurthala (5) Jullundur (6) Hoshiarpur (7) Ropar (8) Sangrur have been covered under non-recurring basis and the remaining four districts viz. (1) Ludhiana (2) Ferozepur (3) Bhatinda (4) Gurdaspur on recurring basis.

CHAPTER IV**WOMEN EDUCATION**

Punjab Education Department is fully alive to the problem of women education. Adequate efforts are being made to propagate women education.

Throughout the State, co-education is allowed in all the Govt. Middle/High and Higher Secondary Schools. During the year 1979-80 the number of girls studying in the State in Middle Stage was 2,57,315 and in High and Higher Secondary the number was 1,11,958.

In addition to the general subjects taught to all the students the girl students are offered special subject such as Domestic Science, Home Science, Dancing, Sewing and Home Crafts.

CHAPTER V

VOCATIONAL EDUCATION

The scheme of vocationalisation of Education was introduced in the State of Punjab during the year 1974-75 as a forerunner of the new pattern of education. In its first place, the scheme of vocationalisation of Education has been introduced in 100 selected Middle Schools/Middle Departments and 50 Higher Secondary Schools. The aim is to initiate the students to the world of work in the age-group 11—14, while at the Higher Secondary Stage, it is intended to help the students to acquire skill in some work as could enable him to get absorbed in Agriculture, Industry or to create avenues of self-employment on the completion of school education.

The details of vocational courses introduced are as under :—

Vocationalisation at Elementary Stage—Middle Classes :—

For Boys :

1. Carpentry.
2. Metal filling.
3. Simple masonry repairs.
4. Household and servicing of simple Household gadget.
5. Assembling, Tuning and repairing of Transisters.
6. Single Cylinder Diesel Engine (Working and Maintenance).

For Girls :

1. Household Wiring and Servicing of Simple Household gadgets.
2. Assembling, Tuning and repairing of transisters.
3. Leather work without Tanning.
4. Tailoring including stitching garments.
5. Machine knitting.
6. Machine embroidery.

Higher Secondary Schools :—

1. Agricultural Group :

- (a) Horticulture (Fruit and Vegetable growing).
- (b) Dairy Technology.
- (c) Animal Husbandary (Piggery and Poultry).
- (d) Dairy Farming and Dairy Husbandry.

2. Civil Engineering :

- (a) Construction, maintenance and repairs of buildings.
- (b) Sanitary fittings (fitting, maintenance and repairs).

3. Electrical Engineering :

- (a) Wiring (All types) and maintenance or servicing of household gadgets.
- (b) Radio and TV assembling, maintenance and repairs.

4. Mechanical Engineering :

- (a) Welding (low gas pressure)
- (b) Lathe work.

5. Agro-mechanic :

- (a) Farm workshop practices.
- (b) Maintenance and repairs of Farm Machinery (Tractor, Tube-well and Pumping Set, etc.)

6. Automobile Engineering :

- (a) Scooter/Motor Cycle (Maintenance and Repairs).
- (b) Car (Maintenance and Repairs).

7. Chemical Engineering :

- (a) Preparation of paints and varnishes.
- (b) Electroplating.

8. Secretariat Practice :

- (a) Typing and Short-hand.
- (b) Book-keeping and Accountancy.

9. Textile Technology (Weaving) :

- (a) Weaving Technology Handloom.

10. Textile Technology (Printing and Dyeing) :

- (a) Textile dyeing, bleaching and printing.
- (b) Dry Cleaning.

11. Textile Technology (Knitting) :

- (a) Hosiery Technology.
- (b) Textile, dyeing, bleaching and printing.
- (c) Dry Cleaning.

12. Manufacturing of Sports Goods :

- (a) Sports Goods (Leather based)
- (b) Sports Goods (Wood based)

13. Manufacturing of Leather Goods:

- (a) General Goods
- (b) Foot wear

14. Manufacturing of Furniture (Wooden):

Status of the subjects.—Every selected Middle School/Middle Department of Higher Secondary School has been given three trained teachers, who are trained I. T. I. Certificate holders in the following trades:—

1. Carpentry
2. Radio and TV Machanic
3. Motor Mechanic

These Teachers have been given Inservice Training in intensive practicals and in additional trades, they are called upon to teach beside their respective basic trados. The Inservice Training is being imparted at Pioneer Technical Teachers Training Institute, Mahilpur. The details of the inservice courses are given below:—

	Instensive Practical Training	No. of Teachers
1. Carpentry:		
1st Batch	1-6-77 to 30-6-77	20
2nd Batch	1-7-77 to 31-7-77	19
3rd Batch	7-9-77 to 9-11-77	20
4th Batch	10-10-77 to 9-11-77	19
5th Batch	14-11-77 to 13-12-77	20
2. Motor Mechanic (Training in Metal Fitting trade):		
1st Batch	10-5-78 to 6-6-78	23
2nd Batch	9-6-78 to 8-7-78	28
3rd Batch	10-7-78 to 8-8-78	29
4th Batch	16-8-78 to 12-9-78	16 plus 2
3. Radio and TV Mechanic (House hold wiring and repair of electrical gadgets):		
1st Batch	2-1-79 to 24-1-79	17
2nd Batch	26-1-79 to 24-2-79	26
3rd Batch	9-5-79 to 2-6-79	28
4th Batch	4-6-79 to 29-6-79	18

	Intensive Practical Training		No. of Teachers		
4. Motor Mechanic: (Training in lathe work, welding and grinding/Sharpending of tools):					
1st Batch	5-3-80 to 28-3-80				
Progress of Education. —The Scheme of Vocationalisation has evoked widespread interest and appreciation. The following number of beneficiaries during last year would give an idea about the popularity of the new scheme of Vocational Education:					
	<u>1975-76</u>	<u>1976-77</u>	<u>1977-78</u>	<u>1978-79</u>	<u>1979-80</u>
Secondary	11911	10638	11503	11410	11958
Elementary	16542	18628	20268	21153	21342

CHAPTER VI

PRACTICAL ARTS EDUCATION SCHEME

The Programme of Practical Arts Education was started in the State of Punjab in the year 1964. The Programme envisaged inducting of young children to the techniques of doing things with one's own hands and making them familiar with the use of various tools.

It was also intended that this type of education, when imparted to young school children will, widen their horizon and also the sphere of their general knowledge. This scheme is meant to usher them into the modern world and give them an idea of the rapid advances taking place in the field of science and technology.

The Practical Arts Education Scheme is planned to give a co-ordinated training of hands and mind and remove age-old hatred of manual work by creating in the young children a respect for dignity of labour and the spirit of self-help.

At present, under this scheme, Practical training in Carpentry, metal-fitting and electronics is imparted to 6th, 7th and 8th class students respectively. So far, in-service JBT teachers were provided training in the basic trades so as to equip them for teaching of technical trades in their schools. But now, work experience teachers, who have undergone two years training in I.T.Is. are being taken, to impart instructions in technical training. These teachers would be given further training in other trades at Pioneer Technical Teachers Training Institute, Mahilpur.

The Pioneer Technical Teachers Training Institute, Mahilpur, is catering to the needs of in-service training to vocational teachers as well. These teachers are given intensive practical training in their basic trades and proficiency in other trades, which they are called upon to teach in schools under vocationalisation of education scheme.

The training schedule at P.T.T.T.I., Mahilpur during the year 1979-80, has been as follows :—

Serial No.	Name of the course	No. of teachers trained
1.	In-service training course in Electrician trade for vocational teachers (Radio Mechanics)	46
2.	In-service training course in Metal Fitting trade for remainder vocational teachers (Motor Mechanics)	2
3.	Refresher course in intensive practical training (Radio trade) to trained teachers under practical arts education scheme	81
4.	In-service training course in turner, welding trades and grinding/sharpening of tools for vocational teachers (Motor Mechanics)	18

Practical Arts Education subject is taught as an optional subject in middle classes in 181 schools of the State. The Students undergoing this training are also being encouraged to manufacture Patras in their school workshops for the use of primary classes. These students are offered a nominal incentive of 50 paise for final assembly of each patra.

Number of beneficiaries during the year have been 8,017. Practical Arts Education Scheme has vast potentialities and is earnestly serving the purpose for which it was introduced.

CHAPTER VII**SCHOOL ADMINISTRATION**

On School Administration side, there is one Deputy Director (School Administration) who assists the Director of Public Instruction (Schools), Punjab in the matters relating to School Administration.

The Deputy Director, School Administration is assisted by Assistant Director (School Admn. I) and Assistant Director (School Admn. II) in matters regarding appointments, transfers, confirmations, maintenance of seniority list, etc.

Assistant Director, School Admn. I deals with problems relating to men teachers whereas Assistant Director, School Admn. who is a lady, deals with matters relating to women teachers.

CHAPTER VIII

EDUCATIONAL REFORMS

The Education Reforms Committee was set up in the State in 1975 to consider the recommendations of the various Commissions and Committees from the point of view of their relevance to Punjab, and to make concrete recommendations to the State Government for acceptance and implementation of desirable changes in different areas of education in the State.

During the year under review conferences of school and college heads were held to motivate them to improve themselves and the teachers working under them. The conference of College Principals was held on 5th July, 1979 in the Punjabi University, Patiala to discuss pertinent issues like Admission Policy, Raising Academic standards and conduct of University Examinations. Another conference of school heads was held on 9th August, 1979 in Government College for Men, Chandigarh under the Chairmanship of former Chief Minister, Sardar Parkash Singh Badal to discuss important problems concerning school education like raising academic standards and eliciting community support and cooperation. suggestions were invited from the delegates. Prizes were announced for the Principals giving very good suggestions. A prize of Rs. 10,000 was announced for Mrs. Kuldip Kaur's School, Principal, Government Normal School, Gurdaspur for giving excellent suggestions for improvement of education for women's School. A prize of Rs. 5,000 was announced for Mrs. Bhagwant Bawa for her good suggestions for improvement of school education at different levels. An announcement was also made for Badal Award for the best head in the State. This award includes a medal and the world trip for studying the educational systems of different countries.

A study was conducted to find out reasons for the poor performance of our students in all India Competitive Examinations and results were submitted to the Government for discussion in the meeting of Vice-Chancellors and D. P.I.s.

CHAPTER IX

EDUCATIONAL PLANNING

Plan year 1978-79 was the over-lapping year of the Fifth Five-Plan and the Sixth Plan (1978-83). And the new programmes in this Plan Year were quite meagre. On the other hand the Plan Year 1979-80 was the year for the introduction of many programmes/schemes. An expenditure of Rs. 110.96 lacs was made on the following plan schemes/programmes sanctioned/introduced during the year.

SECTORWISE AND SCHEMEWISE REVIEW OF THE PROGRESS

1. ELEMENTARY EDUCATION (CLASS VI TO VIII)

Upgrading of Primary Schools to Middle Standard. | In the Plan Year 1979-80, 50 Primary Schools were upgraded to Middle standard and the expenditure of 2.30 lacs was incurred for this purpose. Following new posts were created during the year 1979-80 :—

Serial No.	Cadre	No. of posts created
1.	Masters/Mistresses	100 posts
2.	C & V teachers (Hindi, Punjabi Teachers)	100 posts
3.	Art and Craft Teachers	50 posts
4.	P. T. I's.	50 posts
4.	Class IV employees	50 posts

Creation of posts of P.T.Is. for Government Middle Schools and Middle Department of High/Higher Secondary Schools.—For effective teaching of the subject of Physical Education and improvement in the field of games and sports in Plan year 1979-80, 200 posts of P.T. Is. were created.

Creation of posts of Masters/Mistresses of the basis of additional enrolment.—In order to meet the needs of additional enrolment in age-group 11-14 in the schools of the State, 650 new posts of Masters/Mistresses were created in year 1979-80,

EXPANSION OF FACILITIES (PART-TIME)

Non-formal Education age-group 11-14.—There are a large number of children in age-group 11-14 who could not/cannot join our formal (school) system of education due to many reasons, including economic ones. It is essential that non-formal education centres are started for them so that education is provided to them as a matter of constitutional obligation. They are to be provided elementary education up to the VIII class.

To meet this need, to an extent, provision for starting 200 such centres in the Plan year 1979-80 was made. Actual expenditure for the year was Rs. 0.20 lac.

Qualitative Improvement

Additional Posts of Science Masters/Mistresses.—Only one post of Science Master is provided when a school is upgraded from Primary to Middle standard. One Science Master cannot teach three different disciplines of Physics, Chemistry and Biology in the school. Therefore, one additional post of Science Master/Mistress is being provided in the ensuing years to these schools. During the plan year 1979-80, 240 new posts of Science Masters/Mistresses were created on this account.

OTHER PROGRAMMES

Additional staff for supervision in the Age group 11-14.—Without an effective supervision, it is not possible to bring about the desired qualitative improvement in education. During the Plan year 1979-80, provision was made to create posts of Deputy District Education Officers with ancillary staff so as to strengthen the supervisory machinery. 12 such posts were created/sanctioned by the Government in the year 1979-80.

II—SECONDARY EDUCATION (HIGH/HIGHER SECONDARY SCHOOLS)

EXPANSION OF FACILITIES—INSTITUTIONS (14—17)

Upgradation of Government Middle Schools to High Standard.—So great was the demand for expansion of Secondary education at door-step in rural areas that the Government had to upgrade 100 middle schools to High standard against the plan target of only 50 High Schools in plan year 1979-80. An expenditure of Rs. 14.5 lacs was incurred during the year on this. Following new posts have been created in schools as a result of this upgradation of schools during 1979-80.

<i>Serial No.</i>	<i>Cadre</i>	<i>No. of posts created</i>
1.	Headmasters/Headmistresses	100
2.	Masters/Mistresses	400
3.	D. P. Es.	100
4.	Clerks	100
5.	Class IV employees	200

Incentives

Scholarships for Poor Brilliant Students.—As an incentive to poor brilliant students, 2,191 Scholarships are provided every year for them on the basis of their performance in Middle standard examination. These Scholarships are tenable for 3 years in case the students study further in schools. An expenditure of Rs. 5.48 lacs was incurred during plan year 1979-80 on this account.

IMPROVEMENT PROGRAMMES

STRENGTHENING OF SCIENCE EDUCATION

Creation of Posts of Laboratory Attendants.—In order to enable students to discover, re-discover and reconstruct Scientific facts, it is imperative that they experiment in science Laboratories at will. They learn better by doing. To facilitate free approach of the students to laboratories, 300 posts of Laboratory Attendants were created in Plan Year 1979-80.

OTHER IMPROVEMENTS IN SCHOOLS

Introduction of Library Service.—Libraries play an important role in enabling students to learn and enrich themselves at their own pace. Self-learning the only true learning, is possible through libraries. Teachers too need good libraries.

In order to establish proper library service in 100 High/Higher Secondary Schools in the State, 100 posts of Librarians were created in the Plan Year 1979-80 at an expenditure of Rs. 3.25 lacs.

III. TEACHERS EDUCATION

In-service Teachers Training.—The importance of in-service training to teachers in this age of explosion of knowledge cannot be underrated. In-service training centres have already been established at Jullundur, Patiala and Ferozepur.

Teachers called for in-service training and orientation courses are paid T.A./D.A. for the journeys undertaken by them. An expenditure of Rs. 5.30 lacs was incurred during the year 1979-80 on this account.

IV. PHYSICAL EDUCATION

GAMES, SPORTS AND YOUTH SERVICES

Creation of posts of D. P. Es.—Physical education has been made a compulsory subject in the schools of the State. To do justice to the subject, priority has been given to providing duly qualified teachers to teach the subject in schools. For this purpose 200 posts of D. P. Es for High School in the State were created in Plan Year 1979-80.

Starting of Sports Wings in Government High/Higher Secondary Schools.—In view of demand for attaching sports wings with the schools, three such wings were attached with schools in the State in year 1979-80.

V. DIRECTION ADMINISTRATION AND SUPERVISION

For proper maintenance and checking of accounts, particularly in connection with disbursing grants-in-aid to privately-managed recognised institution, requisite Accounts/Audit Staff, both at State Headquarters and District Headquarters, was needed. For this purpose provision was made in the Plan Year 1979-80 to create 13 posts of Assistant Accounts Officers with ancillary staff. Eight posts were created by the Government during this year and the expenditure incurred was Rs. 1.28 lacs.

CHAPTER X

ALLIED UNITS

(a) **Agriculture Education.**—Punjab is predominantly an agricultural State and agriculture occupies an important place in its economic development and prospective prosperity. Agriculture has been mechanised to a considerable extent and this scientific approach has a healthy impact on the teaching of this subject in the Punjab Schools.

Before 1969-70 there were 7 Government Higher Secondary Schools, 19 High and 29 Government Middle Schools having facilities for teaching of Agriculture as an elective subject. Other High Schools offered Agriculture as an optional subject and had to send their students to some approved farms to get 4 weeks' training in Agriculture practicals before issuance of the school leaving certificate. At present there are 9 Government Higher Secondary Schools, 129 Government High Schools and 44 Government Middle Schools that have been provided with the facility of teaching Agriculture as an elective subject.

The 'Applied Nutrition Programme' is also looked after by this unit. Under the scheme primary schools of 25 community blocks are benefited every year. Training courses are also arranged in various training centres under the scheme.

Every year 'Agriculture Fair' is held on the Campus of the Punjab Agriculture University at Ludhiana to provide students with the opportunity of acquainting themselves with the latest development in different aspects of modern scientific agriculture:

This unit used to arrange in service teachers' training course in Agriculture for J. B. T. teachers on the Campus of the Punjab Agriculture University, Ludhiana, but due to bifurcation of the Directorate into Primary and Secondary department separately, these classes have been stopped since 1978-79. Despite the fact the afore-said training has been discontinued, efforts on behalf of the Agriculture Unit are afoot to get useful information about the up-to-date research experiments being conducted by the Punjab Agriculture University, Ludhiana.

The Punjab Education Department sanctioned Rs. 2 lacs in 1979-80 for proper functioning of agriculture farms of 182 Government Middle/High and Higher Secondary Schools of Punjab State. This amount is chiefly spent on items viz. seeds of new varieties, Fertilizers, electricity and water, levelling, diesel, repairs, of Tubewells and maintenance of other machinery. In addition to this the agriculture farms are also kept abreast of other agricultural progressive institutions in the country. Teachers are given training and information regarding the new experiments in collaboration with the Punjab Agriculture University, Ludhiana.

(b) **State Audio Visual Education and Film Library.**—During 1979-80, 818 films were circulated in the field. These were obtained on loan by the various colleges and schools in Punjab and shown to their students.

Under a separate scheme regarding propagation of culture among school students and sponsored by the Government of India, the Audio-Visual Unit organised a 4 weeks orientation course for school teachers at Chandigarh from 28th March, 1979 to 23rd April, 1979. 28 teachers from High and Higher Secondary Schools of the State attended the course. Lectures and demonstrations on various facts of Indian Culture were arranged and the teachers benefited a lot from this training which was further supplemented by screening of films relevant to the programme.

(c) **Science Education.**—The multi-pronged approach to the science teaching is based on the following activities:—

- Seminars and refresher courses for Inservice Teachers at various levels.
- Providing the science demonstration kits to schools and other apparatus.
- Providing books in the form of teachers guide.
- Science Exhibitions/Fairs at different levels.
- Inspections to get a feed back from the field.
- Implementation of various projects sponsored by UNICEF/NCERT
- Keeping liaison between Universities, Punjab School Education Board, NCERT and the SISE of other States.
- Preparing guiding students of 10th and 11th class for National Science Talent Search Examination held under the aegis of NCERT every year.

1. **Science Kits and Apparatus.**—In order to cope up with the new innovation in science teaching at the school level, Some easy to use science apparatus was designed by the experts at the NCERT and provided to schools in the form of a science demonstration kit.

In the previous years the State of Punjab has strived hard to equip the Middle/High Schools with Physics, Chemistry and Biology Kits and the Primary Schools with a kit based on the syllabus at the primary level.

In the current year only the replacement kits were provided. This was done in order to replace the used broken apparatus in the kits already provided to schools.

2. **Inservice Teacher's Training Programme.**—In order to acquaint the teachers with the use of kits apparatus and the teaching of new syllabuses, refresher courses were held for B. Sc., B. Ed. teachers at this Institute and at the three In-service Teachers Training Centres—Patiala, Jullundur and Ferozpur. The staff of SISE acted as resource persons at all the four centres.

In all 708 teachers were trained in the State out of a target of about 1,000 teachers. 20 courses were held in all (each course of 10 days duration).

Books.—30,000 copies of Science Kit Guides for Primary Classes were got printed. The paper for the purpose was provided by UNICEF as a gift. The books were distributed to all the primary schools in the State free of cost.

3. **Science Fairs.**—The 8th State Level Science Fair was held at Government Girls Hr. Sec. School, Hoshiarpur from 26th November, 1979 to 1st December, 1979. There were 696 exhibits from 178 schools. 803 students and 283 teachers participated in the exhibition.

Besides the display of the exhibits, the competitions were held in Declamations Debate, chart making and paper reading (by teachers). The main theme of the exhibition was "SCIENCE IN OUR ENVIRONMENT".

4. National Talent Search Examination.—National Talent Search Examination is conducted annually by NCERT for the outstanding the intelligent boys and girls. This examination is open to the students who have passed 10th, 11th and 12th classes of the Indian Schools Boards in Universities. The successful candidates are given a scholarship of Rs. 150 per month and is raised from year to year depending on the performance of the recipient in the academic pursuit. The scholarship goes on upto the post-doctoral level. In the year 1979, from the State of Punjab 16 scholarships were bagged by students of 11th class.

The prospective candidates for this year (1980) examination were selected by SISE through a preliminary test. In all 120 candidates were selected for further coaching.

(d) **Evaluation Unit.**—An exhibition of the literature and charts etc. on Evaluation was held at the time of the opening ceremony of the Adarsh School at Nandgarh on 6th May, 1979.

Deputy Director Evaluation, participated in a National Seminar on Creativity in Education.

State Evaluation Officer attended an All India Annual Conference on Evaluation. It was held from 15th to 17th November, 1979 at Chandigarh. This conference was arranged in collaboration with Punjab School Education Board and NCERT.

A special assignment concerning the celebration of IYC was given to D.D. Evaluation. There were multi-farious programme i. e. Dramas/Cultural/Variety Programmes/Essay Writing/Poetry Writing competitions, on the spot painting competitions, Walking Crusade, preparation of the child literature etc. etc. In addition exhibitions and fairs were also held. Almost all the schools of the State took part in one or the other celebration.

(e) **State Bureau of Educational and Vocational Guidance.**—One training course for masters/mistresses was organized at Ferozepur, in which sixty-eight masters/mistresses of district Ferozepur and Faridkot participated. One training course was organized at Jullundur in which, the masters/mistresses of district Jullundur, Hoshiarpur, Kapurthala, Gurdaspur and Amritsar, were trained. One Career Conference at Dhariwal district Gurdaspur and One Career Conference at Arya Higher Secondary School, Moga, was organized for the benefit of student as well as parents.

Stress was laid on the introduction of Cumulative Record Cards so that information in all traits of each child is available for guidance programme. This year, special emphasis was laid for setting up the guidance corners and supply of literature to the schools.

For the follow-up action, the officers of the Bureau have been paying frequent visits to the High/Higher Secondary Schools and also to the District Assistant Guidance Counsellors for guidance programme.

(f) **Educational Technology Cell.**—Director of Public Instruction(s), Punjab held a meeting with the All India Radio authorities on 29th January, 1980 at Jullundur in which discussions were held to improve and implement the existing educational broadcasts. As a follow-up action on the said deliberations a Sub-Committee was formed in order to finalise the schedule of lessons to be broadcast at All India Radio, Jullundur, during 1980-81.

A separate Committee for preparation of schedule for Primary classes was also formed.

A blue print of the schedule for school broad-casts (1980-81) subject-wise and class-wise has been prepared and is under print. The copies of printed schedule shall be sent to the schools in the state. Lists of selected teachers, subject-wise, for broad-casts of Radio Lessons have been and will be sent by Director of Public Instruction(s) Punjab to the All India Radio, Jullundur.

2. Educative material in the form charts, were prepared by the Artist of this Cell. It is proposed to print them and to circulate to the schools.

(g) Survey:

- (1) Organised training of the officers for IV All India Educational Survey.
- (2) Evolved proformance for occupational surveys and studies along with instructions.
- (3) Started collection of base line data required for launching of vorious surveys and studies.
- (4) Collected data on Socio-Economic facets of the State which will form background for various surveys and studies likely to be conducted.

(h) School Sports.—With a view to strengthen the facilities already provided to the young talented boys and girls studying in schools colleges the Department opened 3 more sports wings with the schools and their present number reached to 13 besides the State School of Sports at Jullunder.

In commoration of the YEAR OF THE CHILD Mini National Games were organised at Jullundur in which Punjab took the lead. In these games children in the age group of 6-11 and 11-14 took part. These games were held under the banner of SCHOOL GAMES FEDERATION OF INDIA. Free board and lodging were provided to the participants and a number of gifts were bestowed upon the children of tender age. Sweets were distributed among them. The students were taken round the Golden Temple and the New Temple of the Nation i. e. the Bhakra Dam. Punjab participated in these games and won 1st Position in Athletics (Boys and Girls) and 1st position in Basket-ball, Gymnastic, Hockey Girls 2nd position in Gymnastic Archery, Hockey, Basket-Ball Boys and 3rd position in Football.

In Autumn Games Punjab won 4 Bronze Medals in Football Kabaddi, Kho-Kho and Volley-ball. In winter games Punjab team won the General Trophy by securing 22 points in all games. Punjab was first in hockey and Basket-ball girls' 2nd in Hockey, Badminton boys, and Gymnastics girls 3rd in Athletics. In Athletics Punjab won 10 golds, 10 silvers and 8 Bronze medals and also won the Cross Country Races.

Punjab boys also won the junior Jawahar Lal Nehru Hockey. In Indo-Sri Lanka Athletic Meet Punjab won 4 Gold, 2 Silver and one Bronze Medal.

The other important activities and sports events of the year were as under:—

1. Summer coaching camp for 300 selected schools boys and girls was held at Sunder Nagar at a cost of Rs. 1,50,000.

2. Conduct of National Mini Games at Jullundur at a cost of Rs. 2.00 lacs.
3. Participation in all National School Games at a cost of Rs' 1,50,000/-.
4. Holding of Pre-competition coaching camp for the National School Games and for the Mini National School Games at a cost of Rs. 2,50,000/-.
5. Appointment of unemployed Olympian as coaches.
6. Two hundred posts of D.P.E.'s and 200 posts of P.T.I.'s were got created to remove the unemployment among the trained Physical Education Teachers.
7. Good players and coaches were honoured at State Level Functions.
8. Punjab Boys won the 4 golds, 2 silvers and one bronze in Indo-Sri Lanka Athletics meet.
3. J.B.T. tournaments were conducted at a cost of Rs. 10,000/-.

CHAPTER XI
MISCELLANEOUS

(i) Budget

The information with regard to non-plan expenditure and Receipt Budget of the Education Department School side is as under :—

(i) The componentwise actual expenditure during 1978-79 of the Education Department (Schools) is given below:—

Component-wise break up of the Budget provision for 1978-79/1979-80.

	Actual expen- diture for 1978-79	Final grant 1979-80
Secondary Schools	(Amount in thousands)	
(a) Direction and Administration Circle/Distt. Education Officers	7,309	8,596
(b) Government Secondary Schools	2,46,661	3,78,680
(c) Assistance to Non-Government Secondary School	49,221	54,550
(d) Assistance to Local Bodies for Secondary Education	6	6
(e) Scholarships to students	2,602	2,636
(f) Teachers Trg. Seminars and Refresher course teachers Schools.	45	..
(g) Other Expenditure	..	50
Total :	3,05,844	4,44,518
H—General :		
(a) Direction and Administration (Head Quarter) This includes expenditure of Pry. & College side	5,172	6,309
(e) Other expenditure, Departmental Examination Grants to Non-Government Organisation, Tournaments, etc. excluding College	1,230	18,028
Total :	6,402	24,337
Adult Education		
C. Special-a-Adult Education	1,489	2,924
(C) Sanskrit Languages	3	11
Total Adult Education	1,492	2,935
Total :	3,13,738	4,71,790

(ii) Receipt Budget :

The receipts of the Departmental are nominal as compared to its expenditure. The income derived from tuition fees realized from students in High/Higher Secondary/Classes and Examination fees for various Departmental Examinations. Actual receipts during 1978-79 amounted to Rs 81,59,000 and budget receipts for the year 1979-80 are to the tune of Rs 84,22,000.

(ii) **Grant in aid to Privately Managed Schools.**—With a view to improve the status of teachers working in privately managed recognised schools, the Punjab Government introduced Delhi pattern grant-in-aid scheme in the state of Punjab with effect from 1st December, 1967. Under this scheme grant-in-aid is sanctioned on the basis of 95% of the approved deficit of the school.

During the year 1979-80 grant-in-aid was sanctioned to 518 non-Government Aided Schools in the state at a total cost of Rs. 5.45 crores.

(iii) **SCHOLARSHIPS.**

(i) **Middle School Scholarships.**—558 Middle School Scholarships are awarded annually on the basis of 5th Class Examination for a period of 3 years (VI-VIII) to those students whose parents income is upto Rs. 8,000 per annum. The rate of scholarship is Rs. 15 p.m.

Budget provision Rs. 3,06,000

(ii) **High School Scholarships**—2548 High School Scholarships are awarded on the basis of VIII Class Examination. The rate/duration of scholarship is as under:—

Serial No.	No. of Scholarships	Budget provision	Income limit	Amount of Scholarship	Period of Scholarship
1	302	1,09,000	8000 p.a.	15	2 years (IX-X)
2	55	4,5,000	PA Rs. 3,600	26	3 years (IX-XI)
3	2191	6,56,00	(Rs. 6,000)	10	3 years (IX-X-XI)

(iii) **Hr. Sec. School Scholarship.**—Merit scholarships on the result of Hr. Part-I Exam. 22 Scholarships are awarded on the basis of Hr. Sec. Part I Examination. The rate of scholarship is Rs 30 p.m. The income for the purpose is Rs. 8,000 per annum.

Budget provision

Rs. 8000

Government of India Scholarship for study of Sanskrit.—Under the scheme for the award of scholarships to students of High. Hr. Sec. Schools studying sanskrit, 30 scholarships are awarded to the students of class 9th on the basis of Middle standard Education. These scholarships are continued for a period of three years viz. IX, X, and XI such of the student as have got atleast 45% marks in aggregate and have offered Sanskrit in the Middle Standard Examination, will be eligible for the award of Scholarships. No. income for the award of the scholarships has been prescribed. The rate of scholarship is Rs. 10 only and the annual budget provisions is Rs. 10800.

National Scholarships to the talented children at Secondary Stage from Rural Area.

Under this scheme two scholarships for community Block are awarded at the Secondary Stage on the basis of Middle Standard Examination. The annual rates are given as under :—

In selected Schools		Non-selection schools.	
For Borders For—			
	Non-borders.	Borders	Non-Borders
Rs. 1,000.00	Rs. 500.00	Rs. 250.00	Rs. 250.00

- (1) There is no income limit for the award for Scholarships under this scheme.
- (2) Budget provision for 1979-80 = 150 lacs.
- (3) Total Expenditure upto 31-3-80 is Rs. 1,20,944.45.

Punjab Government Scholarships to Punjabi Students studying in Sainik Schools/ Punjab Public Schools, Nabha.

1. Under this scheme the Punjabi Students studying in Punjab Public Schools Nabha and all Sainik Schools in the country whose Parents monthly income from all sources is upto Rs. 1200 p. m. In case of Government servants Basic pay to be considered. The details in respect of Punjab Public School, Nabha and Sainik Schools are as under:—

Serial No.	Income	Rate	PPS Nabha
1.	Upto Rs. 600/- p. m.	Rs. 3500/-	Rs. 3500/-
2.	From Rs. 601 to Rs. 800/- p. m.	Rs. 2625/-	Rs. 2626/-
3.	From Rs. 801 to Rs. 1000/- p.m.	Rs. 870/-	Rs. 870/-

Students under Serial No.1 and 2 above are given Rs. 500 as clothing allowance during the first year and Rs.250 during subsequent years of schooling and the students covered under Serial No. 3 are not granted any clothing allowance.

In addition to these benefits the students preparing for admission to N.D.A. are given Rs. 175 extra.

Ten Scholarships are awarded in the Y. P. S. Patiala every year.

The Budget provision for 79-80 is Rs. 21,00,000/-

Total Expenditures upto 31st March, Rs. 19,63,430/-

Promotion of Education amongst the Educationally Backward Classes "State Harijan (Educational) Welfare Scheme" (Non-Plan).—Under the above scheme the State Government have been granting financial assistance in the form of tuition fee, examination fee and payment of stipends to the students of scheduled caste/Backward classes, studying in schools and Technical Institutions. A sum of Rs. 4,93,46,000 has been provided in the Budget for the purpose. Under this scheme a sum of Rs. 3,52,29,921 has been spent and 605,183 students have been awarded scholarships.

(iv) **School Buildings.**—School Buildings of Middle, High/Higher Secondary Schools in the state need special mention and attention. The School Building need not only proper extension but special repairs also. During 4th-5th Five Year Plans and year 1979-80, 1564 Primary Schools were upgraded to middle standard and 947 Middle Schools to High Standard. This huge extension resulted in shortage of school Buildings year after year.

During Plan year 1979-80 the details of the provision made in the plan budget for the purpose are as under:—

Serial No.	Details of Sanction	Amount sanctioned
1. E. D. 2.4	Construction of Buildings:	
		Lacs
	(a) Class Rooms/School Buildings:	3.00
	(b) Government Middle School-Science Rooms	2.49
2. E. D. 3.4	Construction of Buildings	
	1. Science Laboratories	7.50
	2. Extension of present Buildings and construction of new buildings	24.00
	Total :	36.99

During the year 1979-80, Rs. 31.88 lacs could be spent for the purpose out of the provision of Rs. 36.99 lacs for the purpose. This comes to 85.49%.

During the year 1979-80, sanction for construction of five new buildings for schools were granted. As for science Laboratories, 31 Science laboratories were sanctioned for the both Middle and High Schools during the year. Sanctions

for construction of 10th Class Rooms in Middle Schools were also issued. The details are given hereunder :—

Serial No.	Details of Sanction	Amount sanctioned
	1. New Buildings	Lacs
	G. H. S. Bhunga	6.90
	G. H. S. Gidharbaha	16.00
	G. G. H. S. Bholath	8,84,500/-
	G. H. S. Chiharata	11.23
	G. G. H. S. Zeera (Zira)	6.16
	Total	48,77,500/-
	(2) Science Laboratories	
1. E. D. 3.4 (iii)	Science Laboratories 25 Government High/Higher Secondary Schools	
(2) E. D. 2.4 (iii)	6 G. M. Schools, (Rs. 64000/- per laboratory)	19.84
(3) E. D. 2.4 (i)	Class Rooms 10 Class-Rooms, G. M. Schools, (Rs. 40,000/- per class room)	4.00
	Total :	72,61,500/-

During the year under report, there was a provision of Rs. 6.7 lacs under the Head "277 (Non-Plan) for Repairs and Maintenance of School buildings". Out of this provision, expenditure for repairs and maintenance was sanctioned as detailed hereunder:—

	Amount in Rs.
1. Government Sports School, Jullundur	63985-00
2. Government High School, Mulah (FDK)	67900-00
3. Government Higher Sec. School, Sangrur	3150-00
4. Government High School Bhunga (Hoshiarpur)	23075-00
5. Government High School, Jandiala (Ludhiana)	17350-00
6. Government High School, Kamoana (Ferozpur)	39780-00
7. Government High School, Begowal (Sangrur)	64150-00
8. Office of the District Education Officer, Hoshiarpur	45100-00
9. Government Higher Sec. School, Goendpur (HSP)	48870-00
10. Government Girls High School, New Power House Colony, Patjala	174100-00
11. Fans for School Wing in Hostels at Sports College, Jullundur	11505-00
12. Government Girls Higher Sec. School, Old Police Line, Patiala	6750-00
13. Government Higher Sec. School, Sangrur	62500-00
14. Government High School, Tubour Bhan (Frz)	16836-00
15. Government High School, Ugoke	13599-00
Total :	6,57,650-00

(v) **National Fitness Corps Scheme.**—N. F. C. Scheme is a Centrally Sponsored Scheme, and the entire expenditure on pay and allowances of instructors as well as House Keeping staff at Headquarters is borne by the Government of India. The administrative control of these instructors was transferred by the Government of India to the State Government with effect from 1st February, 1973, later on these employees were absorbed in the state service as P.T.I. (N.F.C.) with effect from 1st January, 1976 in consultation with the Government of India.

These instructors now PTI (NFC) are posted in some of the Government/Private High/Higher Secondary, Schools. They teach Physical Education and sports in these Schools.

(vi) **Approval of Books.**—The following books, magazines have been approved during the year 1979-80 :—

Punjabi Books	..	179
Hindi	..	176
English	..	33
Punjabi Magazines	..	10
English	..	3
Hindi	..	3
Total	..	<u>404</u>

Part-III Higher Education

CHAPTER I

Administrative Set-up of the Directorate of Public Instruction (Colleges), Punjab

INTRODUCTION

The Directorate of Public Instruction (Colleges) was brought into being in the year 1976 by bifurcating the Directorate of Public Instruction in two independent Directorates, viz. Colleges and Schools. The bifurcation was necessitated due to the increase in the number of Government Colleges and corresponding increase in the number of Lecturers and a multitude of administrative problems. It, however, enjoys a common link with the Directorate of Schools at Government level.

ADMINISTRATION AT THE DIRECTORATE LEVEL

The incumbent from the Education Department appointed as Director of Public Instruction (C) Punjab is assisted by one Deputy Director (Colleges and Planning). Three Assistant Directors one for N.C.C., one for Scholarships and one for grants. The Administrative Officer/Joint Director of Administration who is usually from the Secretariat Services looks after the Administrative work of the Directorate and the Establishment of Gazetted Officers working under the D.P.I. (C).

For administrative convenience, the Directorate is divided into the following pyramids and Sections :—

1	2
Joint Director (Administration)	Establishment Headquarters and Principals/ Lecturers in the Government Colleges.
Deputy Director (Colleges and Planning)	All Educational and University matter and Planning Works. Establishment Ministerial staff in the Sub-Offices.
Assistant Director, Cadet Corps	N. C. C. and Record Section.
Assistant Director, Private Colleges and Grants	All matters relating to Private Colleges and grants including U. G. C. grants.
Assistant Director Scholarships	All types of Scholarships.
Accounts Officer	Budget, Pension and Accounts.

CHAPTER II
Higher Education

The number of Colleges in the state as on 30th September, 1979 is as under :—

Sr. No.	Category	Government			Non-Government (Affiliated)			Grand Total		
		Boys	Girls	Total	Boys	Girls	Total	Boys	Girls	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
*1	Arts and Sc. Colleges	27	4	31	82	48	130	109	52	161
2	Training Colleges	3	—	3	9	6	15	12	6	18
3	Physical Training Colleges	1	—	1	1	—	1	2	—	2
4	Commerce Colleges	1	—	1	—	—	—	1	—	1

The enrolment in colleges as on 30th September, 1979 is as under :—

Sr. No.	Category	Government			Non-Government (Affiliated)			Grand Total		
		Boys	Girls	Total	Boys	Girls	Total	Boys	Girls	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
*1	Arts and Sc. Colleges	19,983	9,755	29,738	53,634	33,990	87,624	73,617	43,743	117,362
2	Training Colleges	285	232	517	1,070	2,633	3,703	1,355	2,865	4,220
3	Physical Education Colleges	157	139	296	63	62	125	220	201	421
4	Commerce Colleges	272	43	315	—	—	—	272	43	315

The number of Teachers in Colleges as on 30th September, 1979.

Sr. No.	Category	Government			Non-Government (Affiliated)			Grand Total		
		Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
*1	Arts and Sc. Colleges	956	373	1329	2098	1190	3288	3054	1563	4617
2	Training Colleges	48	20	68	102	105	207	150	125	275
3	Physical Training Colleges	23	6	29	6	1	7	29	7	36
4	Commerce Colleges	20	3	23	—	—	—	20	3	23

*Including Home Science Colleges.

The following new courses were introduced in the Government Colleges during the Academic Session, 1979-80 :—

1. B. Com. Classes .. Government College, Tanda Urmur.
- 2, B. Com. Classes. .. Government Ranbir College, Sangrur.
3. M. A. Urdu .. Government College, Malerkotla.
(Evening classes).
4. Statistics. .. S. D. Government College, Ludhiana.

A job-oriented course-Diploma in Dietics was started at Government College for Women, Patiala.

The Government Colleges were supplied furniture, science material, education material, etc. at a cost of Rs. 3 lac.

19 additional Posts of Lecturers were provided to the Government Colleges on the basis of increased enhancement.

Five Posts of Hostel Superintendents were provided to the needy Government Colleges.

A new District library was started with headquarters at Ferozepore at a cost of Rs. 1.25 lac.

The existing District library at Jullundur was strengthened at a cost of Rs. 2,50,000.

Private Colleges.—There are 143 privately managed colleges affiliated to the Universities of the State. One of these is being run as evening College by Guru Nanak Dev University, Amritsar. All of these colleges were under a heavy deficit and hence were unable to pay the salaries of the teaching and non-teaching staff. With a view to help the managements to enable them to run the colleges effectively and in the interests of higher education, the State Government took a very bold step of meeting 95% of the deficit of these Colleges with effect from 1st September, 1978. This decision has benefited about 3500 members of teaching staff and about 2,000 members of non-teaching staff of these colleges. The student population in these institutions is over 90,000. During the year 1979-80, a sum of Rs. 352 lacs was paid in the form of grant in aid to these colleges towards their 95% deficit. This amount included Rs. 49 lacs for the year 1978-79, as grant given last year was on *ad hoc* basis. The financial burden of the State Government has more than doubled by the introduction of the present scheme of grant-in-aid. The managements can now divert their resources towards the development of these colleges.

A. D. A. instalment with effect from 1st December, 1978 has been sanctioned to staff of private colleges as well. This will mean an annual increase of Rs. 12 lacs, in the grant-in-aid scheme. The case of sanction of A. D. A. instalment with effect from 1st August, 1979 is pending with the State Government.

Besides 11 colleges were given development grants worth Rs. 3.05 lacs.

Universities and others Institutions.—Punjab Government gave liberal grants to the three Universities namely, Punjab University, Chandigarh, Punjabi University, Patiala and Guru Nauak Dev University, Amritsar during the year 1979-80. Besides the maintenance grants, the Universities were given development grants to the tune of Rs. 44 lacs and about Rs. 10 lacs for the job oriented courses. The Indian

Council of Social Science Research, North-West regional centre at Punjab University was given a special grant of Rs. 60,000. The following grants were given to the various Universities out of Non-Plan and Plan Budget of the year 1979-80 :—

(figures in lacs of Rs.)

Name of the University	Non Plan	Plan	Total
Panjab University, Chandigarh	136.00	.60	136.60
Punjabi University, Patiala	150.70	20.25	170.95
Guru Nanak Dev University, Amritsar.	138.31	35.25	174.59

The development grant of Rs. 44 lacs was given to Guru Nanak Dev University and Punjabi University as these Universities are still developing and construction of buildings is not yet complete. Guru Nanak Dev University, Amritsar got Rs. 23 lacs and Punjabi University Rs. 16 lacs for this purpose. A sum of Rs. 1.50 lacs was given to Punjabi University for holding of 1st International Culture Symposium.

The following Institutions were also given grants :—

1. Dwaraka Das Library, Chandigarh .. Rs. 12,000.
2. Gandhi Samarik Nidhi, Chandigarh .. Rs. 8,000.
3. Banasthali Vidya Peeth, Jaipur .. Rs. 5,000.
4. Gandhian Institute of Studies Baranas.. Rs. 15,000.

CHAPTER III

Educational Planning.—The entire Educational Development depends upon our Five-Year Plans, the following achievements were made during the Fifth Five-Year Plan 1974—79.

Two new Government Colleges one at Ajnala and other at Dera Bassi were established. Eight non-Government Colleges at Tarn Taran, Kala Afgana, Sunam, Sathiala, Nial Patran, Dhudeke, Mandi G bindgarh and Guru Teg Bahadurgarh were taken over. To provide sports facilities to students in the state four sports wings were started in Government Colleges. In addition to this, six Post-Graduate classes and two Fine Arts Classes were started in the Government Colleges. Some Government Colleges in the State were strengthened by providing them staff comprising of 62 lecturers, 29 S. L. As, 64 J. L. As and 4 Tabla Instructors. Two new District Libraries at Hoshiarpur and Bathinda were opened during the Fifth Five-Year Plan.

1979-80.—During the year 1979-80, B. Com. classes were started in Government College, Tanda and Sangrur. M.A. Urdu classes were started in Government College, Malerkotla. M.A. Punjabi classes were started in Government College Sunam. M.A. Statistics classes were started in Government College, Bhatinda and Hoshiarpur. In addition to this 19 additional posts of lecturers were provided to some of the Government Colleges to meet the shortage of staff. 6 Posts of Hostel Superintendents were sanctioned for the existing Hostels of Government Colleges. One District Library was established at Ferozepur. In addition to this District Library at Jullundur was strengthened by providing books, furniture and staff.

During the year 1979-80, the universities in the state and other institutions were given following grants :—

	Under Plan Scheme for Development purposes and job oriented courses	Under Non-Plan Scheme and mainte- nance purposes
(Rupees in lacs)		
1. Guru Nanak Dev University, Amritsar	36.26	1,38.31
2. Punjabi University, Patiala	20.25	1,50.70
3. Punjab University, Chandigarh	0.60	136.00
4. Agricultural University, Ludhiana	Nil	Nil
5. Bansthali Vidya Peeth, Jaipur	—	0.05
6. Gandhi Samarak Nidhi, Chandi- garh	—	0.08
7. Dawarka Dass Library, Chandi- garh	—	0.12
8. Gandhian Institute of Studies, Varanasi	—	0.15
9. Sanskrit Vidyalaya, Nabha	—	0.60

in addition to this 140 Private affiliated colleges in the state were paid grant-in-aid to the tune of Rs. 3,51,99,874.00 under the 95% deficit scheme.

State Merit Scholarships.—During the year 1979-80, the following State Merit Scholarships were paid to the students :—

Under Non-Plan Scheme	Under Plan Scheme	Total No. of students
(Rs. in lacs)	(Rs. in lacs)	
40	5.00	1700

National Merit Scholarship Scheme.—The following National Scholarships were paid at the College/University Stage during 1979-80 :

Non-Plan	Rs Amount
No. of beneficiaries	9,80,649
1,358	

National Loan Scholarship.—The details of loans given under the National Loan Scholarship Scheme during the year 1979-80 are given below :—

	Rs
Expenditure Loan Scholarship Scheme	20,60.801
Amount recovered under Loan Scholarship Scheme	1,29,695.00
No. of beneficiaries	296

CHAPTER IV SCHOLARSHIPS

The details of scholarships, stipends and freeships etc. granted to Scheduled Castes/Tribes and other Backward Classes students at Post Matric stage are as under :—

(a) Government of India Scheme of Post Matric Scholarships to the Scheduled Castes/Tribes and lower income Group Students for study in India

Scholarships under this scheme which include maintenance charges, fees and expenses on approved study tours etc. are awarded to Scheduled Castes/Scheduled Tribes and lower Income Group students at post Matric stage or Post Secondary stage so as to enable these students to complete their studies. These scholarships are awarded by the Government of the State on the rates approved by Government of India to such students who actually belong to that State i. e. permanently settled.

The information regarding provision, expenditure and number of beneficiaries under the scheme during the year 1979-80 was as under :—

Budget Provision	Expenditure	No. of Beneficiaries
Rs 93,50,000	Rs 93,50,000	10107

(b) State Post Matric Scheme of Scholarships

The Government of India discontinued awarding scholarship to Scheduled Castes/Tribes employed students from the year 1974-75. In order to mitigate hardships to such students the State Government formulated the above scheme right from the year 1974-75 under which scholarships are awarded on the pattern of Government of India scheme referred to in (a) above such students who are whole time Punjab Government Scheduled Caste employees including those of Punjab State Electricity Board, Local Bodies and State Government owned Corporation/Institutions whose parents are domicile of Punjab and are studying in Evening Colleges in the Punjab State and Union Territory of Chandigarh. The information regarding provision, expenditure and number of beneficiaries under the scheme during the year 1979-80 was as under :—

Budget Provision	Expenditure	No. of Beneficiaries
Rs 2,00,000	Rs 97,008	137

(c) State Harijan (Educational) Welfare Scheme :

Under this scheme, stipends are awarded to other Backward classes students on rolls of affiliated Arts Training Colleges and other Professional Institutions in the State. Such students are also re-imbursed the examination fee charged from Scheduled Castes/other backward Classes students studying in Government and privately managed affiliated Arts/Science Training Colleges in State and Professional Institutions. However, Privately managed (affiliated Colleges/Institutions are required to forego the full fee concession given to first 2% of Scheduled Castes/Backward Classes students on their rolls. The tuition fee of such students in excess of 2% of their total enrolment (stagewise) is re-imbursed by the Government to those Colleges in lieu of the freeships granted by them.

The total provision for the year 1979-80, this scheme, Rs 4,93,45,000 for both colleges and schools. The total expenditure under this scheme for grant of educational concessions in colleges/Institutions during 1979-80 was Rs 60,00,000 and number of beneficiaries 43798.

(d) Welfare of denotified Tribe (Vimukat Jaties) :

The Scholarships under this scheme are awarded to the students belonging to denotified Tribes (Vimukat Jaties) from 1st Primary class to M.A./M.Sc. classes. The expenditure on this scheme at college stage during 1979-80 was to the tune of Rs 3,320 and the number of beneficiaries was 7.

SCHOLARSHIPS

Below mentioned Scholarships and amounts have been sanctioned under different schemes by Scholarship III Branch :—

Serial No.	Name of the Scheme	Sanctioned Scholarships	Sanctioned amount
(e)	National Scholarships Schemes	1,358	9,83,000
(f)	National Scholarships to the Children of School Teachers	40	22,275
(g)	Scholarships to the students from Non-Hindi speaking State for the post-Matric studies in Hindi	103	96,325
(h)	Punjab State Government Merit Scholarship	1,700	45,00,000

(i) **National Loan Scholarship Schemes.**—This scheme was introduced by the Central Government in the year 1963-64 to help the poor but deserving students to continue their studies. Under this scheme the students who get above 50% marks and whose parent's income is not more than Rs. 6,000 P. A. (for students studying upto degree level) are eligible for the award of loan scholarship. The recovery of loan is made on very easy instalments after three years of the completion of study or one year after joining service by the loanee students, whichever is earlier. Those loanees who join army or become teachers, earn an exemption of one-tenth of the total loan for each complete year of service and after ten years of continued service there is total exemption of the loan.

The total expenditure on the scheme is met by the Government of India. In the year 1979-80 a sum of Rs. 3,12,430 was sanctioned by the Government of India and Rs. 2,06,080 has been given as loan to 296 students.

The Government of India decided in 1974 that 50% of the total amount of loan recovered from the loanee shall be the share of the State.

CHAPTER V—MISCELLANEOUS

(i) **Cultural Affairs.**—During the year 1979-80 two Orientation Courses on "Appreciation of Arts" under the Government of India scheme 'Prepagation of Culture' were conducted by this Directorate, as detailed below :—

1. 21-6-79 to 11-7-1980
For college lecturers 24 Lecturers of various Government and Non-Government Colleges participated in the course.
2. 11-2-80 to 4-3-1980
For school teachers, 35 teachers of different schools participated in the course.

Lectures/Demonstration on various subjects such as Music, Dance, Theatre, Literature, Religion, Sculpture and Paintings were arranged for these courses and concerned teachers were given certain programmes for the promotion of cultural activities in Educational Institutions.

(ii) Budget
277—Education

(Figures in thousands)

	Accounts, 1978-79	B. Exp., 1979-80	Revised B. Exp., 1979-80
(1) Other Language Education	3.91	3.94	4.78
(2) E. University and Others Hr. Education			
(b) Assistance to Universities	2,58,43 (V) 1,50,38 (CH)	2,33,44(V) 1,36,00(CH)	2,49,45 (V) 1,36,00(CH)
(c) Government Colleges	2,88,63	3,18,22 (V) 9, (CH)	3,41,78 (V) 9 (CH)
(d) Assistance to Non-Govern- ment Colleges	3,38,41	1,49,75	3,52,79
(g) Scholarships	18.65	29.97	29.27
(b) Physical Education	6,38	6,11(V) 1(CH)	6,76 (V) 1(CH)
(c) Youth Welfare Programme (N.C.C.)	69,81	80,08	79,97
(e) Other Expenditure (College side)	70	65	65

278 Art and Culture

(d) Public Libraries	5,29	6,77	7,40
----------------------	------	------	------

(iii) National Cadet Corps Scheme. The National Cadets Corps Scheme aim at stimulating the interest of young men and women of the country in the defence of the country besides developing their character, Commandership, ideal of service and capacity for leadership. This scheme has its own special role to play in the preponedness of our nation and it can take on various duties of armed forces in time of national emergency and relieve trained men to go to front line.

National Cadet Corps training includes all the three military wings Viz. Army Air, and Navy with the following units :—

NCC Group Headquarters	4
NCC Battalion Boys	14
NCC Battalions (Girls)	5
NCC Air Sqdrs.	4
NCC Naval Units	2
NCC Bty. Coy	1
Sainik School Coy NCC	1
Independent Coy.	3

Total	34
-------	----

CHAPTER VII

EXTENTION SERVICE DEPARTMENT

(a) Government College of Education, Jullundur.

On 18th April, 1979, a 3 day Educational Conference of Heads of High and Higher Secondary Schools was held. The topics discussed during this conference were (1) 10+2+3 System of Education, (2) Institutional Planning and (3) Preparation of Educational Experimental Projects for the qualitative improvement of education. The conference was attended by 56 Heads of Schools.

On 17th May, 1979, a meeting of Advisory Committee was held. It was attended by 25 persons. Those who attended the meeting were representatives of District Education Offices, Heads of Schools teachers, Employment officer, and officers of all India Radio, Jullundur, programme for the current year were discussed. "Children Talent Development Campaign".

This is a special feature of this department. A regular project to find out the hidden talents of school children, and to encourage them for further development, is going on very successfully. For this year the following competitions were held for children of Rural Schools and Urbans Schools :

Rural Schools Area

Solo Song Competition.

Group Song/Group Dance Competition.

Poetical Recitation Contest.

Hand writing Competition in English, Hindi and Punjabi on the spot Painting Competition.

Urban Area

Wall Magazine contest.

Solo Song Competition.

Group Song/Group Dance Competition.

Poetical Recitation Contest.

Hand writing competition in Hindi, Punjabi and English.

Creative writing Competition.

In all these programme about 5000 children from about 200 schools of our area, participated.

In order to encourage young writers, prize winning essays written by the children during the past 3 or 4 years have been got published. For this publication the major financial contribution was made by Miss Vibha Jyoti our old student and a teacher of our area. She won Rs. 500 as the best writer of seminar Reading programme envisaged by the NCERT. She was kind enough to donate this money for this noble cause.

On 30th August, 1979, an extension lecturer by Dr. T. R. Sharma Head of the Education Department of Punjabi University, Patiala was arranged. It was attended by 30 heads of teachers of schools.

The Punjab School Education Board, had to give some financial help to schools for the experimental projects. In order to orientate the teachers for the preparation of experimental projects.

One-day guidance course was arranged on 26th September, 1979. It was attended by 20 persons and most of the schools which submitted their projects to the schools Board.

For the first time, in the history of this department a three-day seminar for career Masters/Mistresses was arranged from 22nd October, 1979 to 24th October, 1979. This seminar was attended by 80 persons.

On 11th November, 1979 a conference of Art Educators and an Art Exhibition was arranged at Government College, Hoshiarpur under the guidance of Professor G.L. Sharma, an eminent artist of that college.

A four-day refresher course from 19th December, 1979 to 22nd December, 1979, was arranged from the local Primary school teachers. The teachers were given orientation in Child Art, Calligraphy Arithmetics and language.

In collaboration with the Punjab Agricultural University, Ludhiana, a one-week training course in Fruit/Vegetable Preservation course was held for the teachers and also for the local elite. This course was attended by 60 people. The participants were given thorough training in preparing Jams and Pickles of different fruits and vegetables.

Under the sponsorship of the Punjab School Education Board a regional level Art and Painting Competition was held on 15th January, 1980 for the children of age group 15—17 and 11—14.

A three day seminar on "Towards Better Schools" was arranged for the Heads of High/Higher Secondary Schools, from 4th February, 1980 to 7th February, 1980. It was attended by 75 persons.

It has been decided by the All India Radio, Jullundur to teach Mathematics to classes IV, V & VI, VII through Radio. In collaboration with the Officers of the A. I. R. a meeting of the selected teachers of Maths of the area was arranged on 28th March, 1980. The aim of this meeting was to discuss the guide lines, and to find out the various topics for this purpose.

Audio Visual Aid Services.—Educational Films were shown to about 2,000 children of different schools. An Audio Visual aid room has been set up in the C. B. Higher Secondary School, Jullundur Cantt. Slide project is being lent to different institutions.

Library Services. Books were issued to teachers of different schools and M.Ed. students. About 200 books went into circulation during the year.

School Visits.—The Hon'y. Director and the Co-ordinator visited about 100 schools.

Government College of Education, Patiala.—This Department serves the secondary schools of four districts i. e. Patiala, Sangrur, Ropar and Ludhiana (Minus Jagraon Tehsil) by organising Seminars, workshops, Extension Lectures Group discussions and issue of the literature of the teachers.

The Department for this purpose gets an annual grants of Rs. 6,000 as T. A. and D.A. to the participants and Rs. 5,500 as contingent expenses.

Hindi and Punjabi teacher's Seminar.—Forty-four Hindi and Punjabi teachers participated in this seminar held on 19th and 20th September, 1979. The second theme of the discussion was "How I teach"

2. **Art Competetion.**—In collaboration with the Punjab School Education Board organised on the spot painting competition in which 35 students from different Schools participated

3. **General Knowledge and Creative Writing Test.**—We organised General Knowledge and Creative writing Tests for primary, middle, High and Higher Secondary Schools students, separately. This year the test was held on 14th November, 1979 that is the Children's Day This year more than 5,000 students participated in the preliminary test and more than 300 students took part in the final test.

4. **Demonstration-cum-Seminar.**—We in collaboration with Punjab Horticulture Department, organised a two-day demonstration-cum-Seminar on fruit preservation on 23rd January, 1980 and 21st January, 1980. Keeping in view the nature of the job only 10 teachers from various schools participated and were given practical training in the skill of fruit preservation.

5. **Seminar on Population Education.**—To put our share in the solution of this national problem we, in collaboration with the Red Cross, Branch, of Patiala organised a one day seminar and exhibition on 5th March, 1980 in which eighty-two teachers participated.

6. **Seminar Reading Competition.**—In collaboration with the Punjab School Education Board a paper reading competition was held in the month of March, 1980, papers were invited separately from the teachers working in Primary, High and Higher Secondary schools. A panel of experts selected the first, second and third out of these papers. These prizes winning papers were read and discussed in a one-day seminar on 27th March, 1980.

In addition to the seminar the Hony. Director and the Cordinator of this Department visited a number of schools on various occasions and discussed the academic problems, with the heads and teachers working in these schools.

(C) EXTENSION SERVICES CENTRE, DEV SAMAJ COLLEGE OF EDUCATION FOR WOMEN, FEROZEPUR CITY

The jurisdiction of the Extension Services Centre extends to the following areas: :—

1. Ferozepur District.
2. Faridkot District.
3. Bhatinda District.
4. Jagroan Tehsil of Ludhiana District.
5. Tarn Taran Tehsil of Amritsar District.

The activities and programmes organised by the Centre are given below :—

1. **Workshop on Microteaching.**—A Three-day workshop on Microteaching was organised from 7th to 9th November, 1979 at D.A. V. College of Education, Abohar for the inservice teaching of the area. The workshop aimed at training in service teachers in microteaching technique. The workshop was attended by 25 teachers. The following topics were taken up for discussion :—

1. Teacher Education.
2. Microteaching Meaning and concept.
3. Skill of Introducing a lesson.
4. Skill of Reinforcement by
5. Skill of Questioning
6. Skill of stimulus variation.

Seminar on Teaching of Geography.—The weakest point in the teaching of geography is perhaps the map filling. Keeping this in mind, a two-day seminar on teaching of Geography was organized on 3rd and 4th January, 1980.

23 teachers participated in the seminar. The following topics were taken up for discussion :—

1. Defects in Teaching of Geography.
2. Map filling-its theory and practice.
3. Practice by participants in map filling.
4. A few topics like mountains, winds etc.

Seminar on Teaching of Science through Discovery approach.—A follow-up seminar on teaching of Science through Discovery approach was organised on 12th and 13th October, 1979. The purpose of the seminar was to discuss the problems faced by teachers in teaching science through Discovery Approach.

The seminar was attended by 45 Science Teachers. The following topics were considered in the Seminar :—

1. Orientation to the teaching of Science through Discovery Approach.
2. Discussion about how this approach can be effectively used in the classroom situation.
3. Demonstration lessons by two participants followed by discussion and criticism.
4. Planning of lessons based on Discovery Approach.

Training Courses for Guidance Masters.—In order to improve the guidance services in schools, a three day training course in Educational and Vocational Guidance was organised for the benefit of teachers who are assigned the duties of guidance work from 26th to 28th September, 1979.

Seminar Reading Programme.—The National Council of Educational Research and Training New Delhi organises every year seminar programme in which papers are invited from the teachers based on their experience and critical thinking. These papers are evaluated at the National level and the selected papers are given awards. The response of teachers was very poor. Only papers were received which were sent to the N. C. E. R. T. for being considered for the competition.

Library Service.—The centre has got its own library. There is a stock of about 2000 books in the library. These books are mostly for the profession growth of Teachers. About 150 teachers got books from the library for their professional growth.

Extesnsion Lectures.—Another activities of the centre is to arrange extension lectures on current educational topics. Such lectures are excellent opportunity for the exchange of views. The coordinator of the Centre delivered five extensions lectures on different topics in various schools.

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ

1979-80

	ਪੰਨਾ
ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚੀ	49—50
ਕ੍ਰਿਟੀਕ	51
ਸਮੀਖਿਆ	53—54
<u>ਭਾਗ-1 (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ)</u>	
ਕਾਂਡ	
1 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ	55—56
2 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਬੱਜਟ	57—59
3 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ	60
4 ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ	61
5 ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਕੇਅਰ ਸਕੀਮ	62—63
6 ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ	64
<u>ਭਾਗ-2 ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ</u>	
ਕਾਂਡ	
1 ਸਕੂਲਜ਼ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ	65—66
2 ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ	67—68
3 ਸਮਾਜਿਕ (ਬਾਲਗ) ਸਿਖਿਆ	69—70
4 ਇਸਤਰੀ ਸਿਖਿਆ	71
5 ਵੱਕੋਸ਼ਨਲ ਸਿਖਿਆ	72—75
6 ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿਖਿਆ	76—77
7 ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ	78
8 ਸਿਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਕਮੇਟੀ	79
9 ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ	80—83
10 ਸੰਬੰਧ ਯੂਨਿਟਾਂ	
(ੳ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿਖਿਆ	84
(ਅ) ਆਡੋ ਵਿਯੂਅਲ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਲਮ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ	85
(ੲ) ਸਾਂਇੰਸ ਸਿਖਿਆ	85—86
(ਸ) ਰਾਜ ਮੂਲਾਂਅੰਕਣ ਯੂਨਿਟ	87
(ਹ) ਰਾਜ ਗਾਈਡੈਂਸ ਬਿਓਰੋ	87
(ਕ) ਸਿਖਿਆ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਸੈਲ	87—88
(ਖ) ਸਰਵੇ	88
(ਗ) ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ	88—89

ਕਾਂਡ

11. ਫਟਕਰ

(i) ਬੱਜਟ	...	90—91
(ii) ਗਰਾਂਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਜ਼	...	91
(iii) ਵਜ਼ੀਫੇ	...	91—93
(iv) ਸਕੂਲ ਇਮਾਰਤਾਂ	...	93—95
(v) ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਿਟਨੈਸ ਕੌਰਪਸ ਸਕੀਮ	...	95
(vi) ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ	...	95

ਭਾਗ 3 ਉਚੇਰੀ ਸਿਖਿਆ

ਕਾਂਡ

1 ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ	...	96
2 ਉਚੇਰੀ ਸਿਖਿਆ	...	97—99
3 ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ	...	100—101

4. ਵਜ਼ੀਫੇ

(ੳ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ	...	102
(ਅ) ਸਟੇਟ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮਾਂ	...	102
(ੲ) ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਕੀਮ	...	103
(ਸ) ਡੀਨੋਟੀਫਾਈਡ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ (ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ)	...	103
(ਹ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ	...	103
(ਕ) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ	...	103
(ਖ) ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ	...	103
(ਗ) ਰਾਜ ਯੋਗਤਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ	...	103
(ਘ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰਜਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸਕੀਮ	...	103—104

ਕਾਂਡ 5 ਫੁੱਟਕਲ

(i) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲੇ	...	105
(ii) ਬਜਟ	...	105
(iii) ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ.	...	106

ਕਾਂਡ 6. ਵਿਸਤਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਭਾਗ

(ੳ) ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ	...	107—10
(ਅ) ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ	...	109—1
(ੲ) ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ	...	110—1

ਕ੍ਰਿਟੀਕ

ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ, 228 ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬੀ. ਐਡ ਮਾਸਟਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਲ ਕਦਮ ਸੀ। ਦਸ ਨਵੇਂ ਸਿੰਗਲ ਟੀਚਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 100 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਛੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਾਈ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਲੈ ਲਏ। ਸਿਖਿਆਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵਰਗ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਅਮਲੇ ਦੀਆਂ 2940 ਆਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਗੁੱਠਾਂਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ 12 ਆਸਾਮੀਆਂ ਉਪ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ 8 ਆਸਾਮੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਇੰਨਰੋਲਮੈਂਟ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 14-17 ਆਯੂ ਗੁੱਠ ਦੀ ਇੰਨਰੋਲਮੈਂਟ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਲੱਖ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 50 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। 1600 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਫਰਨੀਚਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 6-11 ਆਯੂ ਗੁੱਠ ਦੇ ਡਰਾਪ ਆਊਟ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ 7 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 250 ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਨਾਨ ਫਾਰਮਲ ਸਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ 1890 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰਾਨ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੰਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ 480 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਲਈ ਚਾਖਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। 33,300 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿਚ ਚਾਖਲਾ ਲਿਆ। ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਕੰਮ ਤਸਲੀਬਖਸ਼ ਰਿਹਾ।

ਮਿਤੀ /; ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 28 ਫਰਵਰੀ, 1985

ਉਸ਼ਾ ਵੋਹਰਾ,
ਸਕੱਤਰ,

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ।

1
ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਾਲ 979-80 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਸਿਖਿਆ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ

ਲੜੀ ਨੰ: ਕਿਸਮ	ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ) (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ ਮਿਤੀ 31-3-80 ਦੀ ਸਥਿਤੀ)	ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ) (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ ਮਿਤੀ 31-3-80 ਦੀ ਸਥਿਤੀ)	ਆਯੁਗਟ	ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ) (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ ਮਿਤੀ 30-9-79 ਦੀ ਸਥਿਤੀ)
(i) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ	12,371	47,882	(6-11)	20.61 ਲੱਖ
(ii) ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ	1,499	10,367	(11-14)	6.70 ਲੱਖ
(iii) ਹਾਈ ਸਕੂਲ	1,899	29,804	(14-17)	3.00 ਲੱਖ
(iv) ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ (10+2 ਸਕੂਲਾਂ ਸਮੇਤ)	255	9,130		
(v) ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ	161	4,617		1.22 ਲੱਖ
(vi) ਟੀਚਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ	18	275	(17-25)	
(vii) ਵਿਜੀਕਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ	2	36		
(viii) ਕਮਰਸ ਕਾਲਜ	1	23		

ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪਕ

- (1) 10 ਨਵੇਂ ਸਿੰਗਲ ਟੀਚਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ।
- (2) 1.55 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 50 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਤੀ ਗਈ।
- (3) 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 250 ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਨਾਨ-ਫਾਰਮਲ ਸਿਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ।
- (4) ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ 1890 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿੰਨ ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿਤੀ ਗਈ ਅਤੇ 480 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੂਨੀਅਰ ਬੇਸਿਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ।

(5) ਅੱਪ ਗਰੇਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਮਿਡਲ	...	50
ਮਿਡਲ ਤੋਂ ਹਾਈ	...	100

(6) ਮੰਜੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

(i) ਉਪ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ	...	12
(ii) ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ	...	8
(iii) ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ/ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ	...	100

(iv) ਮਾਸਟਰਜ/ਮਿਸਟਰੈਸਿਜ	...	1,390
(v) ਸੀ ਅਤੇ ਵੀ	...	400
(vi) ਡੀ. ਪੀ. ਈਜ਼	...	300
(vii) ਕਲਰਕ	...	100
(viii) ਕਲਾਸ iv	...	250
(xi) ਲੈਬਰਰੀ ਅਟੈਂਡੈਂਟ	...	300
(x) ਲਾਇਬਰੇਰਿਅਨ	...	100

(7) ਬਾਲਗ ਸਿਖਿਆ

ਚਾਲੂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਾਲਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਪਾਸ ਬਾਲਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
251	12,565	5,649

(8) ਨਾਨ ਵਾਰਮਲ ਸਿਖਿਆ

ਚਾਲੂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਬਾਲਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਪਾਸ ਬਾਲਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
63	1,454	1,454

(9) 33,300 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਕੋਰਸਾਂ ਲਈ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ।

(10) ਦਿਤੇ ਗਏ ਵਜ਼ੀਫਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿੰਡਲ	...	558
ਹਾਈ	...	2,548
ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ	...	22

(11) ਬੱਜਟ

(ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ)

	ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ	ਖਰਚਾ
ਪਲਾਨ	5,69,24	2,78,16
ਨਾਨ-ਪਲਾਨ	82,45,92	96,25,91
ਜੋੜ	88,15,16	99,04,07

ਭਾਗ 1 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ

ਕਾਡ [

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਫਰਵਰੀ, 1978 ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਜੋ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 228 ਪੋਸਟਾਂ ਜੋ ਕਿ ਬੀ.ਐਡ. ਮਾਸਟਰਾਂ ਨੇ ਮੌਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਖੱਤਮ ਕਰਕੇ ਨਵੀਆਂ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਰੱਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਸੀ। 10,000 ਸੈਂਟਰ ਹੈਡ ਟੀਚਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਰੱਚਣ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮੇ ਲਈ ਲਾਭਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਲੇਖੇ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਕੂਲ, ਲੇਖਾ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਮੁਹਾਲੀ (ਰੋਪੜ) ਵਿਖੇ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅਮਲਾ ਨਿਮਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪ੍ਰਾ) ਪੰਜਾਬ।

ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ)	ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ)	ਮੁਲਅੰਕਣ ਅਫਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ)	ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ-1)	ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ-2)	ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ-3)
ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਸੇਵਾਵਾਂ	ਸਹਾਇਕ ਰਜਿਸਟਰਾਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ)	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਟੀਚਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ)	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਅਮਲਾ-1	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਅਮਲਾ 2	ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਬਜਟ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਜਨਰਲ

ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ

ਫੀਲਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਵਿੰਗ ਸੀਨੀਅਰ ਉੱਪ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ (ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸੱਤ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਰੇਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਲ੍ਹੇ 216 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਬਲਾਕ ਤੇ ਇਕ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਇਸ ਬਲਾਕ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਇਕ

ਕਲਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟੀਚਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। 12 ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ, ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੰਮਪਲਸਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਾਇੰਸ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ (ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ) ਜੋ ਕਿ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਾਈਡ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਉਪ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਪੱਦ ਨਾਮ ਉਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹ ਹੀ ਡਿਊਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਾਈਡ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਉਪ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ, ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ-ਨਿਧਤਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਕੱਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਕਾਂਡ 2

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਬੱਚੇ

(ੳ) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ

ਆਯੂ ਗੁੱਟ 6--11 (ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਵੀਂ ਤੱਕ ਜਮਾਤਾਂ)

1. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 12,371 ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 12,203 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 168 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

2. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

6 11 ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ 20.61 ਲੱਖ ਸੀ, ਇਸ ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਕਰਮਵਾਰ 55 ਅਤੇ 45 ਸੀ।

3. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ 47,882 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 46784 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 1098 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 22646 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 25236 ਅਧਿਆਪਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ।

(ਅ) ਬਜਟ

1. ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਸਬੰਧੀ

ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਹੈ ਵਿਨਿਯੂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਬਰਾਂਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਟਾਊਨਸ਼ਿਪ/ਕਾਲੋਨੀਆਂ ਅਤੇ ਅਬਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 10 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ।

2. ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਲੈਂਵਾਟਰੀਜ਼ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸਬੰਧੀ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਰੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪਲਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 154 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲੈਂਵਾਟਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ 3.80 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਗਏ ਹਨ।

3. ਫਰਨੀਚਰ

ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਫਰਨੀਚਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ 1600 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਕੜ ਦੇ ਪਟਕੇ, ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ, ਕੁਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ ਆਦਿ ਮੁਹੱਈਆਂ ਕਰਨ ਲਈ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

4. ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਮ ਵਾਕਫੀਅਤ ਲਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਲਈ 50 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ 1.55 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

5. ਨਾਨ ਫਾਰਮਲ ਸਿਖਿਆ

6--11 ਆਫ਼ ਗ੍ਰੇਡ ਦੇ ਬੱਚੇ ਰੈਗੂਲਰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਜਾਂ ਆਰਥਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ 250 ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਨਾਨ-ਫਾਰਮਲ ਸਿਖਿਆ ਸੈਂਟਰ 2.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

6. ਸਾਇੰਸ ਕਿੱਟਸ

ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨੀਂਹ ਰਖਣ ਲਈ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸ ਕਿੱਟ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਸਮੂਹ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿੱਟਾਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਇੰਸ ਕਿੱਟਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

7. ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਸਬੰਧ

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਏਡਿਡ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਘਾਟੇ ਦਾ 95% ਸਰਕਾਰ ਗਰਾਂਟ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, 28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨਿਰਵਾਹ ਗਰਾਂਟ ਵਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 80 ਹੈ।

8. ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਗਰਾਂਟ ਟੂ ਦੀ ਚਿਲਡਰਨ ਆਫ ਮਿਲਟਰੀ ਪਰਸੋਨਲ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਿਲਟਰੀ ਅਪਰੈਸ਼ਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਹੀਦ/ਨਕਾਰਾ/ਗਵਾਹ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 33 500 ਰੁਪਏ ਖਰਚੇ ਗਏ ਸਨ।

9. ਸਟੇਟ ਅਵਾਰਡ

ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਇਵਜਾਨੇ ਵਜੋਂ ਨਿਮਨਲਿਖਤ 5 ਜੇ. ਥੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਅਵਾਰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:—

1. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਿਮਲਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਸ: ਪ੍ਰ: ਸ: ਮਿਸ਼ਨ ਰੋਡ, ਪਠਾਨਕੋਟ।

2. ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਸੇਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਪ੍ਰ: ਸ: ਬਹਾਦਰ ਖੇੜਾ (ਵਿਰੋਜਪੁਰ)

3. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸ: ਪ੍ਰ: ਸ: ਬੋਹੜ ਹਾਈ: ਕਲਾਂ (ਸੰਗਰੂਰ)

4. ਸ਼੍ਰੀ ਹਰੀ ਦਾਸ, ਸ: ਪ੍ਰ: ਸ: ਬਾਦਲਾ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)

5. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਖਨੰਦਨ ਕੌਰ, ਸ: ਪ੍ਰ: ਸ: ਤਲਵੰਡੀ ਮੋਹਮਾਂ (ਕਪੂਰਥਲਾ)

10. ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਫੇ ਦੇਣ ਬਾਰੇ।

ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸਾਹਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ 65,000 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

11. ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ ਦੇਣ ਬਾਰੇ।

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਵਿਭਾਗ ਰਾਹੀਂ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ 7.20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਜਟ ਖਰਚੇ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:--

ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ 1979-80	ਜੋਧੇ ਹਿੱਸੇ ਅਨੁਮਾਨ 1979-80	ਅਸਲ ਖਰਚਾ 1979-80
30,69,47,000	36,46,71,000	35,92,63,000

ਕਾਂਡ 3

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ। ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਸੌਖੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਢੰਗ ਸਥਿਰਤਾ ਸਥਿਰਤਾ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਆਤਮਕ ਨੌਕਰੀ ਦੇਰਾਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੇਰਾਨ ਓਰੀਐਨਟੇਸ਼ਨ/ਇੰਠ ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਵੱਖ 2 ਕੋਟਾਗਰੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕੋਟਾਗਰੀ	ਜਿੰਨੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ (1979-80)
ਕਲਾਸੀਕਲ ਅਤੇ ਵਰਠੈਕੂਲਰ	468
ਸੋਸਲ ਸਟਡੀ ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈਸਜ਼	658
ਮਿੰਡਲ/ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ	359
ਸਾਇੰਸ ਮਾਸਟਰਜ਼	405

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜੂਨੀਅਰ ਬੋਸਿਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਟੀਚਰਾਂ ਲਈ ਕਈ ਰਿਵਰੈਸਰ/ਕੋਰਸ ਮਿਤੀ 22 ਨਵੰਬਰ, 1979 ਤੋਂ ਜਨਵਰੀ, 1980 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਸੀ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੇਰਾਨ ਜੂਨੀਅਰ ਬੋਸਿਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇ 480 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੀਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 1979-80 ਤੋਂ ਓ. ਟੀ. ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਓ. ਟੀ. ਟਰੇਨਿੰਗ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ।

ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ

6—11 ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰਿਟੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਣਾਂਤਮਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 1979-80 ਅਧੀਨ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੰਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਸਨ:—

1. ਨਵੀਆਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਕਾਲੋਨੀਆਂ/ਆਬਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ 10 ਨਵੇਂ ਸਿੰਗਲ-ਟੀਚਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ 10 ਵਾਧੂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ।
2. 1600 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਦਾ ਫਰਨੀਚਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
3. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਸਬੰਧੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ 154 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੀਣ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਪਿਸਾਬ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।
4. ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਉਤਪਨ ਕਰਨ ਲਈ 1979-80 ਦੇ ਦੌਰਾਨ 50 ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ।
5. 6—11 ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਦੇ 12 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 7 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ 250 ਪਾਰਟ ਟਾਇਮ ਨਾਨ-ਫਾਰਮ ਸਿੱਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ।
6. ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ 13.17 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।
7. ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਦਿਸ਼ ਕਿੱਟਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਲਈ 1.26 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉੱਪਰੋਕਤ ਪਲਾਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਲ 31.36 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

1. ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਕੇਅਰ ਸਕੀਮ

ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੱਕ ਸਿਖਿਆ ਮੁੱਢਲੇ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਐਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਕੇ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਯੂ ਗੁੱਟ 6—11 ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਲ 1980-81 ਦੀ ਐਨਲਿਸਟਮੈਂਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ ਘਰੋਂ ਘਰੀ ਜਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਐਨਲਿਸਟ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1980-81 ਲਈ ਐਨਲਿਸਟਮੈਂਟ 1975 ਲੱਖ ਦੇ ਟਾਰਗਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ 20.73 ਲੱਖ 6—11 ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ 321591 ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ 251997 ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ 204954 ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ 174227 ਲੜਕੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਪੁਰਜੋਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਲਿਸਟ ਕੀਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ 6—11 ਆਯੂ ਗੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ। ਸਾਲ 1977-78 ਵਿਚ ਰੀਟੈਸਨ 52.1% ਸੀ। ਸਾਲ 1978-79 ਵਿਚ ਇਹ ਵੱਧ ਕੇ 58.7% ਹੋ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ 60% ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 1980-81 ਵਿਚ 65% ਤੱਕ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

2. ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣਾ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦਾਰ/ਫੱਲਦਾਰ ਦਰਖਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਦਿਲ ਖਿਚਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਪ ਪੱਚ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ।

ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ 456 ਕਮਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਈਟਿੰਗ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

3. ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ

ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਜੈਤੂਆਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

4. ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿੱਠਲ ਅਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ, ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਪਰਚੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਛਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਈ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਪ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

5. ਕੇਅਰ ਸਕੀਮ

ਸਾਲ 1978-79 ਵਿਚ ਇਕ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 2.16 ਲੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਭੋਜਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾ ਕੇ 3.16 ਲੱਖ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੀਮ 105 ਬਲਾਕਾਂ

ਵਿਚ ਚਲਦੀ ਸੀ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ 10 ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਸਕੀਮ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ 115 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਲੋਂ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਦੱਲੀਆ 3.16 ਲੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 3000 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਇਕ ਰੈਡੀ ਟ੍ਰਾਈਟ ਫੂਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜੀਰੀ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਂਟਰਲ ਕਿਚਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੋੜੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਲਾਂਟ ਦੇ ਚਾਲੂ ਹੋਣ ਤੇ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਿਫਟ ਵਿਚ 4000 ਕਿਲੋ ਪੰਜੀਰੀ ਤਿਆਰ ਹੋਏਗੀ। ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਦੁਆਰਾ 80,000 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਯੋਗ ਤਿਆਰ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਾਂਡ 6 ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ

ਸਾਲ 1979-80 ਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਡੇਟਾ ਹੇਠ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :—

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਨਾਂ	ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ	ਪਾਸ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਪਾਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾਂ
1. ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-1	493	403	81.7
2. ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਭਾਗ-2	908	738	81.2
3. ਓ. ਟੀ.	5	5	100

ਭਾਗ II-ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਕਾਂਡ 1

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, (ਸ) ਪੰਜਾਬ, ਜੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਚਾਂਚਾ

ਭੂਮਿਕਾ

ਮਿਤੀ 23 ਜੁਲਾਈ, 1976 ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਦੋ ਭਾਗੀਕਰਨ, ਭਾਵ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿੰਗ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸਕੂਲਜ) ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਫਰਵਰੀ, 1978 ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੰਗ ਦੀ ਮੁੜ ਵੰਡ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਇਹ ਵੰਡ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ ਗਈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਅਰਸੇ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ।

ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, 3 ਲੈਵਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਚਾਂਚੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਰਕਾਰ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਲੈਵਲ ਦੇ ਕੰਮ ਨਿਮਨ-ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: -

1. ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚਾਰਜ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਕੋਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਲੀਸੀਆਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਅਮਲੇ ਤੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪੰਜਾਬ, ਚਾਰੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ, ਉਪ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਸਕੱਤਰ (ਦੰਡਤਰੀ ਅਮਲੇ ਸਹਿਤ) ਸਿੱਖਿਆ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਮਿਡਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2. ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ

ਸਰਦਾਰ ਸੁਖਮੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਤੌਰੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸ) ਪੰਜਾਬ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਛੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਵ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪੁਸਤਕਾਂ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ) ਅਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਮੁਲਾਅਕਣ) ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ) ਵਿਦਿਅਕ ਮਾਮਲਿਆਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਆਦਿ ਬਾਰੇ, ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ) ਮਿਡਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖਿਆ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ) ਵਿਭਾਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਕੰਡਕਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪੁਸਤਕਾਂ), ਏਡਿਡ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਰਾਟਾਂ ਜ਼ਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਆਦਿ ਵੀ ਮੁਵਾਨਗੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਡਿ. ਡਾ. (ਮੁਲਾਅਕਣ) ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀ ਓਰੀਐਂਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਨਵੇਂ ਤਕਨੀਕੀ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਮੁਲਾਅਕਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬੱਚ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡੀਫ਼ਿ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਿ. ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪੀ.ਈ.ਐਸ-2) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ, ਇਕ ਮੁਲਾਅਕਣ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਹਨ। ਦੋ ਅਫਸਰਾਂ ਆਨ ਸਪੈਸ਼ਲ ਡਿਊਟੀ (ਕਾਰਜ ਤੇ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ), ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕਿੱਤਾਕਾਰੀ) ਅਧੀਨ ਚਾਰ ਸਬਜੈਕਟ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਹਨ। ਵਿੱਤ ਕਾਡਰ ਤੋਂ ਇਕ ਲੇਖਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਪਲਾਨ ਬਜਟ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫ਼ਸਰ ਆਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਅਮਲੇ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰਾਏ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਮਨ ਦਰਜਾਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

1. ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਯੂ.ਪ੍ਰ.)।
2. ਡਿਪਟੀ ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ (ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ)।
3. ਲੇਖਾ ਅਫ਼ਸਰ।
4. ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ।
5. ਅੰਕੜਾ ਅਫ਼ਸਰ।
6. ਯੂਵਕ ਭਲਾਈ ਅਫ਼ਸਰ।
7. ਸਲਾਹਕਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਕਮੇਟੀ।
8. ਸਟੇਟ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਰਵੇ ਅਫ਼ਸਰ।
9. ਸਹਾਇਕ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ।
10. ਸਹਾਇਕ ਸਰਵੇ ਅਫ਼ਸਰ।

ਅਧੀਨ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ

ਰਾਜ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ, ਭਾਵ ਪਟਿਆਲਾ ਐਂਟ ਨਾਭਾ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਮੰਡਲ ਦਾ ਹੈਡ, ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਉਪ ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਅਮਲਾ ਅਫ਼ਸਰ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੰਡਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਜਿਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਇੰਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸੁਪਰਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੁਝ ਕੈਟਾਗਰੀਜ਼ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਅਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮਲੇ ਵੀ ਡੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਇਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਡਿਪਟੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਆਸਾਮੀ ਵੀ ਰਚੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੰਡਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਪ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਦੁਆਰਾ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਅਧਿਕ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਡੈਲੀਗੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਆਦਿ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਡਾਂਡ 2

ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ(ੳ) ਆਯੂ ਗ੍ਰੁੱਟ 11--14 (ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ)

ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ 50 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿਡਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 100 ਅਸਾਮੀਆਂ ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ, 200 ਆਸਾਮੀਆਂ ਸੀ ਅਤੇ ਵੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸਮੇਤ 50 ਅਸਾਮੀਆਂ ਪੀ.ਟੀ ਆਈ.ਓ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ 50 ਆਸਾਮੀਆਂ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਸੈਕਸ਼ਨਜ਼ ਲਈ 650 ਆਸਾਮੀਆਂ ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

(i) ਸੁਤੰਤਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1499 ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 1410 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 89 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮਨਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

(ii) ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ

ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ 11-14 ਆਯੂ ਗ੍ਰੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 6.70 ਲੱਖ ਸੀ। ਇਸ ਆਯੂ ਗ੍ਰੁੱਟ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮਵਾਰ ਅਨੁਪਾਤ 62 ਅਤੇ 38 ਸੀ।

(iii) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10367 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 9184 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 1183 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮਨਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। 6107 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 4260 ਅਧਿਆਪਕ ਔਰਤਾਂ ਸਨ।

(ਅ) ਆਯੂ ਗ੍ਰੁੱਟ 14--17 (ਨੌਵੀਂ ਤੋਂ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ)

ਰਾਜ ਵਿਚ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਆਯੂ ਗ੍ਰੁੱਟ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ, 100 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 100 ਆਸਾਮੀਆਂ ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕਾਂ/ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, 400 ਆਸਾਮੀਆਂ ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਅਤੇ 100 ਆਸਾਮੀਆਂ ਡੀ.ਪੀ.ਈ.ਓ., 100 ਆਸਾਮੀਆਂ ਕਲਰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤੇ 200 ਆਸਾਮੀਆਂ ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਕੂਲ ਬਾਈਫਰਕੇਟ ਜਾਂ ਅਮਲਗਾਮੇਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਟੇਕ ਓਵਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(i) ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1899 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 1566 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 333 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮਨਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਨ।

(ii) ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10+2 ਸਕੂਲਾਂ ਸਮੇਤ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 255 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 118 ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ 137 ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਸਨ।

(iii) ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ

ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਆਯੂ ਗ੍ਰੇਡ 14—17 ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3.00 ਲੱਖ ਸੀ। ਇਸ ਆਯੂ ਗ੍ਰੇਡ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਕਰਮਵਾਰ 63 ਅਤੇ 37 ਸੀ।

(iv) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ (29804 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 24503 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 5301 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 18442 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 11362 ਅਧਿਆਪਕ ਔਰਤਾਂ ਸਨ।

ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 9130 ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 4965 ਅਧਿਆਪਕ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ 4165 ਅਧਿਆਪਕ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਜੂਰ ਸ਼ੁਦਾ) ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 5211 ਅਧਿਆਪਕ ਮਰਦ ਅਤੇ 3919 ਅਧਿਆਪਕ ਔਰਤਾਂ ਸਨ।

ਸਮਾਜਿਕ (ਬਾਲਗ) ਸਿੱਖਿਆ

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਰਾਜ ਦੇ 10 ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਰਹੀ। ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ 6-6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਦੋ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾ ਸੈਸ਼ਨ 30 ਸਤੰਬਰ, ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ 31 ਮਾਰਚ, ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਚਾਲੂ ਕੇਂਦਰ	ਦਾਖਲਾ ਬਾਲਗ	ਪਾਸ ਬਾਲਗ
251	12566	5649

ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਹਾੜ ਦੇ ਅਨੁਪੰਨ ਬਾਲਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 25 ਤੋਂ 30 ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਦੋ ਨਿਗਰਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪੁਰਸ ਤੇ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸੰਬੰਧਤ ਮੰਡਲ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਚਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁਰਸਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਮ/ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਿਲਾਈ, ਕਢਾਈ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਲਿਖਾਈ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਲਗਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਸਥਾਰ ਲਈ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਦਿਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਇਕ ਸਾਲਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਚਾਲੂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹਰ ਸਾਲ 31 ਮਾਰਚ, ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(1) ਨਾਨ-ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ (ਆਯੂ-ਗੁਟ 15-35)

ਨਾਨ ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਜ ਦੇ ਦੋ ਜਿਲ੍ਹੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਜਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾਂ	ਚਾਲੂ ਕੇਂਦਰ	ਦਾਖਲ ਬਾਲਗ	ਪਾਸ ਬਾਲਗ
(1) ਫਰੀਦਕੋਟ	23	619	619
(2) ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	40	835	835

ਇਹ ਸਕੀਮ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਵਰਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਹਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 100 ਕੇਂਦਰ ਖੋਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ 30 ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਸਿਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਕੂਲ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ ਹਨ।

(2) ਫਾਰਮਰਜ਼ ਫੰਕਸ਼ਨਲ ਲਿਟਰੇਸੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਸ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 15-45 ਆਯੂ ਗੁੱਟ-ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸਿਖਿਅਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ 7 ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੋਈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸੰਗਰੂਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ) ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 300 ਕੇਂਦਰ ਖੋਲੇ ਜਾਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ 30 ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੀ।

(3) ਨਾਨ-ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ਆਯੂ ਗੁੱਟ) 11-14)

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਾਨ-ਫਾਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ (ਆਯੂ ਗੁੱਟ 11-14) 12 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 8 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪਟਿਆਲਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਰੋਪੜ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ 4 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪਲਾਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ।

ਕਾਂਡ 4 :

ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਦਿਆ ਵਿਭਾਗ ਇਸਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸਬੰਧੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਕਸ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਯੋਗ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ, ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਿ-ਸਿੱਖਿਆਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ। 1979-80 ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਿਡਲ ਪੱਧਰ ਤੀਕ 257315 ਅਤੇ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀਲ ਪੱਧਰ ਤੇ 111958 ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਆਮ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਸ਼ੇ: ਘਰੇਲੂ ਵਿਗਿਆਨ, ਡਾਂਸ ਸਿਲਾਈ ਕਢਾਈ ਤੇ ਹੋਰ ਘਰੇਲੂ ਕਰਾਫਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਾਝ-5

ਵੋਕੇਸ਼ਨਲ ਸਿਖਿਆ

1974-75 ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ 100 ਚੋਣਵੇਂ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ/ ਮਿਡਲ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ 50 ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ 11-14 ਉਮਰ ਗੁੱਟ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਹੁਨਰ ਸਿਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਖੇਤੀ ਉਦਯੋਗ ਜਾਂ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ।

ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਾਠ ਕਰਮ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ:—

ਮਿਡਲ ਜਮਾਤਾਂ (ਲੜਕਿਆਂ ਲਈ);

1. ਤਰਖਾਣਾ (ਕਾਰਪੈਂਟਰੀ);
2. ਮੈਟਲ ਫਿਟਿੰਗ;
3. ਸਾਧਾਰਣ ਰਾਜਗੀਰੀ ਮੁਰੰਮਤ (ਮੇਸਨਰੀ ਰੀਪੈਅਰਜ਼);
4. ਘਰੇਲੂ ਤਾਰਾਂ ਜੋੜਨੀਆਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਘਰੇਲੂ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਵਾਈ ;
5. ਟਰਾਂਜਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਟਿਊਨ ਕਰਨਾ, ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨਾ ;
6. ਸਿੰਗਲ ਸਿਲੰਡਰ ਡੀਜ਼ਲ ਇੰਜਨ (ਕੰਮ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ);

ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ:—

1. ਘਰੇਲੂ ਤਾਰਾਂ ਜੋੜਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਘਰੇਲੂ ਬਿਜਲੀ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਆਦਿ ;
2. ਟਰਾਂਜਿਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਟਿਊਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨਾ ;
3. ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ, ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ;
4. ਟੋਲਰਿੰਗ, ਕਪੜੇ ਸਿਉਣ ਸਮੇਤ ;
5. ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਉਣਾਈ ;
6. ਮਸ਼ੀਨ ਨਾਲ ਕਢਾਈ ;

ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ;

1. ਖੇਤੀ ਬਾੜੀ ਗਰੁੱਪ ;
 - (ੳ) ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ (ਫੁਲ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣਾ) ;
 - (ਅ) ਡੋਅਰੀ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ;
 - (ੲ) ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ (ਸੂਰ ਪਾਲਣ, ਮੁਰਗੀਆਂ ਪਾਲਣਾ) ;
 - (ਸ) ਡੋਅਰੀ ਵਾਰਮਿੰਗ ਅਤੇ ਡੋਅਰੀ ਹਸਬੈਂਡਰੀ ;

2. ਸਿਵਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ :-

(ੳ) ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ;

(ਅ) ਸੈਨੇਟਰੀ ਫਿਟਿੰਗ (ਫਿਟਿੰਗ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ) ।

3. ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ :-

(ੳ) ਤਾਰਾਂ ਜੋੜਨੀਆਂ (ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ) ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਬਿਜਲੀ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਫਾਈ ਆਦਿ ;

(ਅ) ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਜੋੜਨਾ, ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ।

(4) ਮਕੈਨੀਕਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ :-

(ੳ) ਵੈਲਡਿੰਗ (ਲੋਗੈਸ ਪਰੇਸ਼ਰ)

(ਅ) ਖਰਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ।

5. ਐਗਰੋ ਮਕੈਨਿਕ :-

(ੳ) ਫਾਰਮ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ;

(ਅ) ਫਾਰਮ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਮੁਰੰਮਤ (ਟਰੈਕਟਰ, ਟਿਊਬਵੈਲ ਅਤੇ ਪੰਪਿੰਗ ਸੈਟ ਆਦਿ) ।

6. ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ :-

(ੳ) ਸਕੂਟਰ/ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ (ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ) ;

(ਅ) ਕਾਰ (ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਰੰਮਤ) ।

7. ਕੈਮੀਕਲ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ :

(ੳ) ਪੇਂਟ ਅਤੇ ਵਾਰਨਿਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ;

(ਅ) ਇਲੈਕਟਰੋਪਲੇਟਿੰਗ ;

8. ਸਕੱਤਰੇਤ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ।

(ੳ) ਟਾਈਪ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਲਿੱਪੀ ;

(ਅ) ਖ਼ੁਕ ਕੀਪਿੰਗ ਅਤੇ ਲੇਖਾਕਾਰੀ ।

9. ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ (ਬੁਨਾਣਾ) :

(ੳ) ਬੁਨਾਈ ਹੱਥ ਖੱਡੀ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ;

10. ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ (ਛਪਾਈ ਅਤੇ ਰੰਗਾਈ) :

(ੳ) ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਰੰਗਾਈ, ਬਲੀਚਿੰਗ ਅਤੇ ਛਪਾਈ

(ਅ) ਡਰਾਈਕਲੀਨਿੰਗ ;

11. ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ (ਉਣਾਈ) : —
 (ੳ) ਹੌਜ਼ਰੀ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ;
 (ਅ) ਟੈਕਸਟਾਈਲ ਰੰਗਾਈ, ਬਲੀਚਿੰਗ ਅਤੇ ਛਪਾਈ ;
 (ੲ) ਡਰਾਇਕਲੀਨਿੰਗ ।
12. ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਉਣਾ : —
 (ੳ) ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ (ਚਮੜੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ) ;
 (ਅ) ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ (ਲਕੜੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ) ।
13. ਚਮੜੇ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਉਣਾ :
 (ੳ) ਆਮ ਵਸਤਾਂ ;
 (ਅ) ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਜੁੱਤੇ ;
14. ਫਰਨੀਚਰ ਬਣਾਉਣਾ (ਲਕੜੀ ਦਾ)

ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ :

ਹਰ ਚੁਣਵੇਂ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮਿਡਲ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਿਖਿਅਤ ਅਧਿਆਪਕ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਰੇਡਜ਼ ਵਿਚ ਆਈ ਟੀ.ਆਈ ਤੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।

1. ਕਾਰਪੈਂਟਰੀ
2. ਰੇਡਿਓ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਮਕੈਨਿਕ
3. ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ :

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਟਰੇਡਜ਼ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੜ੍ਹਾਣੀਆਂ ਪੌਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਅਮਲੀ ਇਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੰਨ ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪਾਇਨੀਅਰ ਟੈਕਨੀਕਲ ਟੀਚਰਜ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇੰਨ ਸਰਵਿਸ ਕੋਰਸਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:—

1 ਕਾਰਪੈਂਟਰੀ	... ਇਨਟੈਂਸਿਵ ਪਰੈਕਟੀਕਲ ਟਰੇਨਿੰਗ	ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
ਪਹਿਲਾ ਬੈਚ	... 1-5-77 ਤੋਂ 30-6-77	20
ਦੂਜਾ ਬੈਚ	... 1-7-77 ਤੋਂ 31-7-77	19
ਤੀਜਾ ਬੈਚ	... 7-9-77 ਤੋਂ 9-10-77	20
ਚੌਥਾ ਬੈਚ	... 10-10-77 ਤੋਂ 9-11-77	19
ਪੰਜਵਾਂ ਬੈਚ	... 14-11-77 ਤੋਂ 13-12-77	20

2. ਮੰਟਰ ਮਕੈਨਿਕ (ਮੈਟਿਲ ਫਿਟਿੰਗ ਟਰੇਡ ਦੀ ਟੇਰੇਨਿੰਗ)।

ਪਹਿਲਾ ਬੈਚ]]	... 10-5-78 ਤੋਂ 6-6-78	23
ਦੂਜਾ ਬੈਚ]]	... 9-6-78 ਤੋਂ 8-7-78	23
ਤੀਜਾ ਬੈਚ]]	... 10-7-78 ਤੋਂ 8-8-78	29
ਚੌਥਾ ਬੈਚ]]	... 16-8-78 ਤੋਂ 12-9-78	16+2

3. ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਮਕੈਨਿਕ (ਘਰੇਲੂ ਤਾਰਾਂ ਜੋੜਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ)।

ਪਹਿਲਾ ਬੈਚ]]	... 2-1-79 ਤੋਂ 24-1-79	27
ਦੂਜਾ ਬੈਚ]]	... 26-1-79 ਤੋਂ 24-2-79	26
ਤੀਜਾ ਬੈਚ]]	... 9-5-79 ਤੋਂ 2-6-79	28
ਚੌਥਾ ਬੈਚ]]	... 4-6-79 ਤੋਂ 29-6-79]	18

4. ਮੰਟਰ ਮਕੈਨਿਕ (ਖਰਾਦ, ਵੈਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਗਰਾਈਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਾਰਪਨਿੰਗ)

ਪਹਿਲਾ ਬੈਚ	... 5-3-80 ਤੋਂ 28-3-80
-----------	------------------------

ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਉੱਨਤੀ:

ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁੱਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ- ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੇ ਅੰਕੜੇ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਤਨੀ ਹਰਮਨ ਖਿਆਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ: —

	1975-76	1976-77	1977-78	1978-79	1979-80
ਸਕੰਡਰੀ	11,911	10,638	11,503	11,410	11,958
ਮੁੱਢਲੀ ਪੱਧਰ ਤੇ	16,542	18,628	21,268	21,153	21,342

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਦਾ ਪਰੋਗਰਾਮ ਸਾਲ 1964 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਰੋਗਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਡਿੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਇਹ ਵੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧੁਨਿਕ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਪ੍ਰਗਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਸੀ।

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਮਨ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮਿਲਵਰਤੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸਦ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਪ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪਨ ਕਰਕੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਤੀਪਿਠਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਛੇਵੀਂ, ਸਤਵੀਂ ਤੇ ਅੱਠਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਪੈਂਟਰੀ, ਮੈਟਲ ਫਿਟਿੰਗ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟਰੋਨਿਕਸ ਦੀ ਪੈਰੈਕਟੀਕਲ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ, ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ, ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਟਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਣ। ਪਰ ਹੁਣ ਵਰਕ ਐਕਸਪੀਰੀਐਂਸ ਅਧਿਆਪਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਈ. ਟੀ.ਆਈ ਵਿਖੇ ਦੋ ਸਾਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪੀ.ਟੀ.ਟੀ.ਟੀ. ਆਈ. ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਰ ਟਰੇਡਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਪੀ.ਟੀ.ਟੀ.ਟੀ.ਆਈ., ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵੈਕੋਸ਼ਨਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਟਰੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤੀਬਰ ਪੈਰੈਕਟੀਕਲ ਸਿਖਲਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਟਰੇਡਾਂ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਪੀ.ਟੀ.ਟੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :-

ਲੜੀ ਨੰ.	ਕੋਰਸ ਦਾ ਨਾਂ	ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1	ਵੈਕੋਸ਼ਨਲ ਅਧਿਆਪਕ (ਰੇਡੀਓ ਮਕੈਨਿਕ) ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਟਰੇਡ ਸੰਬੰਧੀ ਇੰਨ ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ	... 46
2	ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਵੈਕੋਸ਼ਨਲ ਅਧਿਆਪਕ (ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕਾਂ) ਨੂੰ ਮੈਟਲ ਫਿਟਿੰਗ ਟਰੇਡ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ	... [2

ਲੜੀ ਨੰ:	ਕੋਰਸ ਦਾ ਨਾਂ	ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
3.	ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਪਰੈਕਟੀਕਲ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਰਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸ	8
4.	ਵੈਕੇਸ਼ਨਲ ਅਧਿਆਪਕ (ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ) ਨੂੰ ਟਰਨਰ, ਵੈਲਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਇਨ ਸਰਵਿਸ ਕੋਰਸ	18

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਸ਼ਾ ਰਾਜ ਦੇ 181 ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿਡਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਚੋਣਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਕਲਾਸਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿਚ ਪਟੜੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪਟੜੇ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਫਿਟਿੰਗ ਕਰਨ ਹੇਤੂ 50 ਪੈਸੇ ਬਤੌਰ ਇੰਸੇਟਿਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ 8017 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਕੀਮ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ।

ਦਸਤੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪੌਣੇਨੋਲਾਈਟੀਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਇਹ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਾਡ-7

ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਵਿਖੇ ਡੀ.ਪੀ.ਆਈ.(ਸ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਬਦਲੀਆਂ, ਕੰਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਸਚੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ 1) ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ 11) ਹਨ। ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ 1) ਪੁਰਸ਼ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨਿਪਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਬੰਧ-1) ਇਸਤਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਿਪਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਕਮੇਟੀ

ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਕਮੇਟੀ 1975 ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨੌਸ ਸੁਝਾਓ ਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਮੌਜੂਦਾ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਮਿਤੀ 5 ਦੁਲਾਈ, 1979 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚਾ ਚੁੱਕਣ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਮਿਤੀ 9 ਅਗਸਤ, 1979 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਬੁਆਇਜ਼ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਸਲਿਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਰਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਤੇ ਮਿਲਵਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡੇਲੀਗੇਟਾਂ ਤੋਂ ਸੁਝਾਓ ਮੰਗੇ ਗਏ। ਉਤਮ ਸੁਝਾਓ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ 10,000 ਰੁਪਏ ਤੇ ਵੱਧੀਆਂ ਸੁਝਾਓ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ 5,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਰਦਾਰਨੀ ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਕਾਰੀ ਨਾਰਮਲ ਸਕੂਲ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਤਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਉਤਮ ਸੁਝਾਓ ਦੇਣ ਲਈ 10,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਭਗਵੰਤ ਬਾਵਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਦੀ ਮਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਓ ਦੇਣ ਲਈ 5000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨਾਮਾਂ ਦੀ ਰਕਮ ਮੁੱਖੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿਤ ਖਰਚਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲ ਐਵਾਰਡ ਦੀ ਵੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਐਵਾਰਡ ਰਾਜ ਦੇ ਉਤਮ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਐਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੈਡਲ ਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਇਕ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਟੋ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਅਗਲੇਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਜਿਹਾ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਲ, ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਅੰਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਹਾਈ ਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਕਾਲਜ ਤੇ ਹਾਇਰ ਸਿੱਖਿਆ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖਣ ਹਿਤ ਸਬ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਕੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੇ ਤੇ ਸਿੱਕ ਸਕੂਲਾਂ/ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪੱਠੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਤੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਤਾ ਸਮਰਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਸਕੂਲ ਤੇ ਕਾਲਜ ਚੁਣਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਉਤਮ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੱਢਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੌੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਾਂਡ—9

1ਵਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾ ਬੰਦੀ

ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1978-79 ਪੰਜਵੀਂ ਪੰਜ ਵਰਸ਼ੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਯੋਜਨਾ (1978-83) ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਸਾਲ ਨੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਨਵੇਂ ਯੋਜਨਾ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ/ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਗੁਜਾਇਸ਼ ਇਸ ਸਾਲ ਘੱਟ ਰਹੀ। ਪਰ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਤਾਂ ਕਈ ਨਵੇਂ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ ਸੀ।

ਹੇਠ ਅੰਕਿਤ ਯੋਜਨਾ ਪਰੋਗਰਾਮਾਂ/ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਤੇ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਨਿੱਤ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਕੁੱਲ 110.96 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਸੈਕਟਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸਕੀਮਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:—

1. ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਜ਼ਰੋਣੀ ਛੇਵੀਂ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ)

ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਮਿੱਡਲ ਕਰਨਾ।

ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ 50 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਮਿੱਡਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ 2.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਇਸ ਸੰਤਵ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਹੇਠ ਦਰਜ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ:—

ਲੜੀ ਨੰ:	ਕਾਂਡਰ	ਰਚੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1	ਮਾਸਟਰਜ਼/ਮਿਸਟਰੈਸਜ਼	100
2	ਸੀ. ਐੱਡ. ਵੀ. ਅਧਿਆਪਕ (ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ)	100
3	ਆਰਟ ਤੇ ਕਰਾਫਟ ਅਧਿਆਪਕ	50
4	ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ.	50
5	ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀ	50

ਸਰਕਾਰੀ ਮਿੱਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਿੱਡਲ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਾਸਤੇ

ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ :

ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਗੋਮਜ਼ ਅਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਪੀ.ਟੀ. ਆਈਜ਼ ਦੀਆਂ 200 ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਇੰਨੋਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਮਿਸਟਰੈਸਜ਼ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ :

ਆਯੂ ਗੁੱਟ 11-14 ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਇੰਨੋਵੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰਜ਼/ਮਿਸਟਰੈਸਜ਼ ਦੀਆਂ 650 ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਅਨ-ਉਪਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਆਯੂ ਗੁੱਟ 11—14 :

ਆਯੂ ਗੁੱਟ 11—14 ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਅੰਜੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਉਪਚਾਰਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਅਨ-ਉਪਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਚਾਲੂ ਕਰਨੇ ਹਿਤ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ 200 ਅਨ-ਉਪਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕੇਂਦਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੀ। ਪਰ ਵਾਸਤਵਿਕ ਖਰਚਾ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ 0.20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਗੁਣਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ

ਸਾਈਸ ਮਾਸਟਰਾਂ/ਮਿਸਟਰੈਸਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਯੂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ :

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਮਿੱਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਾਈਸ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ 1 ਆਸਾਮੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਕ ਸਾਈਸ ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈਸ, ਫਿਜ਼ੀਕਸ, ਕੈਮੀਸਟਰੀ ਅਤੇ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪੜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਈਸ ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈਸ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਰਣ 240 ਨਵੀਆਂ ਸਾਈਸ ਮਾਸਟਰਜ਼/ਮਿਸਟਰੈਸਜ਼ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਹੋਰ ਪਰੋਗਰਾਮ :

ਆਯੂ-ਗੁੱਟ 11—14 ਅਧੀਨ ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਵਾਯੂ ਸਟਾਫ :

ਸੁਚਾਰੂ ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਗੁਣਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਹਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਉਪ-ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗੀ ਅਮਲੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(II) ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼) : ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਆਯੂ ਗੁੱਟ 14—17 :

ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਮਿੱਡਲ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕਰਨਾ

ਰਾਜ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਦੇ ਮਿਥੇ 50 ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਕੇ 100 ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਮਿੱਡਲ ਤੋਂ ਹਾਈ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ 14.5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਹੋਏ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਦਰਜ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਲੜੀ ਨੰ.	ਕਾਰਡ	ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
1	ਮੁਖ-ਅਧਿਆਪਕ/ਮੁੱਖ-ਅਧਿਆਪਕਾਵਾਂ	100
2	ਮਾਸਟਰਜ਼/ਮਿਸਟਰੈਸਜ਼	400
3	ਡੀ.ਪੀ.ਈਜ਼.	100
4	ਕਲਰਕ	100
5	ਦਰਜਾ ਚਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀ	200

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਗਰੀਬ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਕਾਲਰਸ਼ਿਪ :

ਮਿੱਡਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ 2119 ਗਰੀਬ ਪਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਕਾਲਰਸ਼ਿਪ 3 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ।

ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 5.48 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ

ਲੈਬਾਰਟਰੀਜ਼ ਅਟੈਂਡੇਟਜ਼ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ :

ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈਬ; ਅਟੈਂਡੇਟਜ਼ ਹੋਣ। ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੈਬ; ਅਟੈਂਡੇਟਜ਼ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ। ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਲੈਬ; ਅਟੈਂਡੇਟਜ਼ ਦੀਆਂ 390 ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ :

ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਲਾਭ :

ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਫੁਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸੇਵਾ ਅਜਿਹਾ ਇਕ ਮਾਧਿਅਮ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚੇ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ-ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਵੱਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ 100 ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬਰੇਰੀਅਨਜ਼ ਦੀਆਂ 100 ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤੇ 3.25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(III) ਅਧਿਆਪਕ ਸਿੱਖਿਆ :

ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਖਿਆ :

ਗਿਆਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਵਾਹੇ ਦੇ ਇਸ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਾਲ-ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਅੰਧਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਜਲੰਧਰ, ਪਟਿਆਲੇ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਪੁਰ ਵਿਖੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਆਦਿ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਬੇਠੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 5.30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(IV) ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ :

ਡੀ.ਪੀ.ਈਜ਼. ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ :

ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਠੀਕ ਕੁਆਲੀਟੀ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਯੋਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡੀ.ਪੀ.ਈਜ਼. ਦੀਆਂ 200 ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪੋਰਟਸ ਵਿੰਗ ਚਾਲੂ ਕਰਨਾ :

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ 3 ਹੋਰ ਸਪੋਰਟਸ ਵਿੰਗ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਸਕਣ ।

(V) ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੁਪਰਵਿਜ਼ਨ

ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਇਨਸਪੈਕਸ਼ਨ ਸਟਾਫ (ਆਡਿਟ ਸੈਲ) ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ

ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਾਨਤਾ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਆਡਿਟ ਵਾਸਤੇ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈਡਕੁਆਰਟਰਜ਼ ਤੇ ਲੇਖੇ ਦੀ ਠੀਕ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਲਈ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ 8 ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਾ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਟਾਫ ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਮੱਦ ਅਧੀਨ 1.28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ।



(ੳ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ :

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇਸ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੇ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਢਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨ ਕਾਢਾਂ ਦਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ।

1969-70 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 7 ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ, 29 ਮਿਡਲ ਅਤੇ 19 ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਖਤਿਆਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮੰਨਦੂਰ ਸੁਦਾ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚ 4 ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਭੇਜਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਪੱਧਰ ਦਾ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਖਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ 9 ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ, 129 ਹਾਈ ਅਤੇ 44 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਯੂਨਿਟ ਅਪਲਾਈਡ ਨਿਯੂਟਰੀਸ਼ਨ ਪਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਵੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 25 ਕਮਿ-ਉਨਿਟੀ ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਲਾਭ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕੈਂਪਸ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਖੇਤੀ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਜੋਕੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਮੇਲਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਟੀਚਰਾਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ.ਬੀ.ਟੀ. ਟੀਚਰਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕੈਂਪਸ ਅਤੇ ਇੰਨ-ਸਰਵਿਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦੇ ਉਪਗ੍ਰਾਹੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ 1978-79 ਤੋਂ ਇਹ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਵੱਲੋਂ ਤਾਲਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਾਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

182 ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਰਾਂਟ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਗਰਾਂਟ ਵਿੱਚੋਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਾਰਮਾਂ ਲਈ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੀਜ, ਖਾਦਾਂ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ, ਲੈਵਲਿੰਗ, ਤੇਲ ਟਿਊਬਵੇਲ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਮੈਨਟੇਨੈਂਸ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਾਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਵਾਲੇ ਬੀਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(ਅ) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਆਡੋ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਲਾਇਬਰੇਰੀ

1979-80 ਵਿੱਚ ਫਿਲਮ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਨੇ 818 ਫਿਲਮਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਕੂਲਾਂ/ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਹਿਤ ਲਈ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆਂ।

ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਕੀਮ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਮਿਤੀ 28 ਮਾਰਚ, 1979 ਤੋਂ 23 ਅਪਰੈਲ, 1979 ਤੱਕ ਆਡੋ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਯੂਨਿਟ ਵੱਲੋਂ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਇਕ ਟਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ 98 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਲੈਕਚਰਾਂ/ਡੀਮਾਸਟਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਸਿਆਂ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਵਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਟਰੇਨਿੰਗ ਪਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ।

(ੲ) ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਣ ਦੀ ਇਹ ਬਹੁ ਪੱਖੀ ਪਹੁੰਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ।

- ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੇਵਾ ਅਧੀਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਮੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ ਲਗਾਉਣਾ।
- ਵਿਗਿਆਨ ਡੀਮਾਨਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਿੱਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਕਰਣ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨਾ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਅਗਵਾਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨਾ।
- ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਸਾਇੰਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮੇਲੇ ਲਗਾਉਣਾ।
- ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁੜਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੀਖਣ।
- ਯੂਨੀਸੈਫ/ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੁਆਰਾ ਸਪੋਨਸਰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।
- ਯੂਨੀਵਰਸਟੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਣਾ।

ਦਸਵੀਂ ਅਤੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੁਆਰਾ ਲਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕੌਮੀ ਸਾਇੰਸ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਣਾ।

1. ਵਿਗਿਆਨ ਕਿੱਟਾਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣ

ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਵੀਨੀਕਰਣ ਹਿੱਤ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਉਪਕਰਣ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਿੱਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨੇ ਹਰ ਮਿਡਲ/ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਮਿਡਲ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਫਿਜ਼ੀਕਸ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਅਤੇ ਬਾਇਓਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਕਿੱਟਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਇਕ ਕਿੱਟ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੇਵਲ ਰੀਪਲੇਸਮੈਂਟ ਕਿੱਟਾਂ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

2. ਸੇਵਾ ਅਧੀਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਟਾਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਪਾਠਕਰਮ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਬੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਬੀ. ਐਡ. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ, ਜਲੰਧਰ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਦੇ ਇੰਨ ਸਰਵਿਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਖੇ ਪੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਰਾਜ ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸਟਾਫ ਨੇ ਚਾਰ ਸੈਂਟਰਾਂ ਤੇ ਰਿਸੋਰਸ ਪਰਸਨਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

1000 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਦੇ ਮਿਥੇ ਟੀਚੇ ਵਿੱਚੋਂ 708 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦਸ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਕੁਲ 20 ਕੋਰਸ ਲਗਾਏ ਗਏ।

ਕਿਤਾਬਾਂ :

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤਾਂ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨ ਕਿੱਟਾਂ ਦੀਆਂ 30,000 ਕਾਪੀਆਂ ਛਪਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ ਯੂਨੀਸੈਫ ਵੱਲੋਂ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੁਫਤ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਵਿਗਿਆਨ ਮੇਲੇ :

ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦਾ ਅੱਠਵੀਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਮੇਲਾ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ 26 ਨਵੰਬਰ, 1979 ਤੋਂ 1 ਦਸੰਬਰ, 1979 ਤਕ ਹੋਇਆ। ਸਾਰੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। 178 ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 696 ਉਪਕਰਣ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਇੰਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ 283 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ 803 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡੈਕਲਾਮੇਸ਼ਨ, ਡੀਬੇਟ, ਪੇਪਰ ਪੜ੍ਹਨ (ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ) ਅਤੇ ਚਾਰਟ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਸਾਇੰਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਵ ਸੀ, "ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ"।

4. ਕੌਮੀ ਯੋਗਤਾ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਖਿਆ

ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਸ. ਟੀ. ਦੁਆਰਾ ਯੋਗਤਾ ਖੋਜ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਚ-ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡਾਂ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ, ਗਿਆਰਵੀਂ ਅਤੇ ਬਾਰਵੀਂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ 150 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ, ਪ੍ਰਤੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਜੀਫਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਜੀਫਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਜੀਫੇ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1979 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਤੋਂ 16 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵਜੀਫੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ।

ਸਾਲ 1980 ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਾਇੰਸ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਮੁਢਲੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 120 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਚਿੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ।

(ਸ) ਮੁਲਅੰਕਣ ਯੂਨਿਟ

ਨੰਦਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਆਦਰਸ਼ ਸਕੂਲ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਸਮੇਂ 6 ਮਈ, 1979 ਨੂੰ ਮੁਲਅੰਕਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲਿਟਰੇਚਰ ਅਤੇ ਚਾਰਟਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਗਾਈ ਗਈ।

“ਕ੍ਰਿਐਟਿਵਿਟੀ ਇੰਨ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ” ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਹੋਏ ਰਾਸਟਰੀਯ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਮੁਲਅੰਕਣ) ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਮੁਲਅੰਕਣ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਸਰਵ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸਟੇਟ ਮੁਲਅੰਕਣ ਅਫਸਰ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਕਾਨਫਰੰਸ 15 ਤੋਂ 17 ਨਵੰਬਰ, 1979 ਤੱਕ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ. ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਈ ਗਈ।

ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਮੁਲਅੰਕਣ) ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਰਾਸਟਰੀਯ ਬਾਲ ਵਰ੍ਹਾ 1979 ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਜੁਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁ ਪੱਖੀ ਪਰੋਗਰਾਮ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਨਾਟਕ/ਸਭਿਆਚਾਰਕ/ਵੈਰਾਇਟੀ ਪਰੋਗਰਾਮ/ਲੇਖ/ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਬਾਲ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਆਦਿ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਲ ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵੀ ਲਗਾਈਆ ਗਈਆਂ। ਰਾਜ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਕੂਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ।

(ਹ) ਰਾਜ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਅਗਵਾਈ ਬਿਓਰੋ, ਪੰਜਾਬ

ਇਕ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮਾਸਟਰ/ਮਿਸਟਰੈਸਿਜ਼ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਕ ਕੈਰੀਅਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਧਾਰੀਵਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਇਕ ਕੈਰੀਅਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਰੀਆ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਮੰਗਾ ਵਿਖੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਕਿਊਮੀਲੇਟਿਵ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਰਡਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਗਾਈਡੈਂਸ-ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਹਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਾਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਈਡੈਂਸ ਕਾਰਨਰ ਅਤੇ ਲਿਟ-ਰੇਚਰ ਵੰਡਣ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਵਾਲੋਂ ਅਪ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਬਿਓਰੋ ਦੇ ਅਫਸਰ ਸਮੇਂ 2 ਤੋਹਾਈ/ਹਾਇਰ-ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਹਾਇਕ ਗਾਈਡੈਂਸ ਕੌਂਸਲਰਜ਼ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਜਿਟ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਕ) ਸਿੱਖਿਆ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸੈਲ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸਕੂਲਜ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਤੀ 29 ਜਨਵਰੀ, 1980 ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ (ਸਕੂਲ) ਪ੍ਰਸਾਰਣਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉਚੇਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸਾਲ 1980-81 ਲਈ ਰੇਡੀਓ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਸ਼ਡਿਊਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਸਬ-ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਡਿਊਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਵਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਬੰਧੀ ਸਾਲਾਨਾ ਸ਼ਡਿਊਲ (1980-81) ਜੋ ਵਿਸੇਵਾਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਛਪਾਈ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਸਕੂਲ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਸਬੰਧੀ ਰੇਡੀਓ-ਪਾਠ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕਰਨ ਠਿੱਠ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰੇਟ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸ) ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਾਇਆਂ ਕਰਨਗੀਆਂ।

2. ਸਿੱਖਿਆ ਸਮੱਗਰੀ, ਵਜੋਂ, ਚਾਰਟ ਸਿੱਖਿਆ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਸੈਲ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆਰਟਿਸਟ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰਟਾਂ ਨੂੰ ਛਪਵਾਕੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ।

(ਖ) ਸਰਵੇ

1. ਚੌਥੇ ਸਰਵੇ ਭਾਰਤੀ ਸਿਖਿਆ ਸਰਵੇਖਣ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
2. ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸਰਵੇ ਅਤੇ ਸਟਡੀਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰੋਫਾਰਮੇ ਅਤੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।
3. ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਰਵੇਖਣਾਂ/ਸਟਡੀਜ਼ ਲਈ ਬੇਸ ਲਾਈਨ ਡੇਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
4. ਸਟੇਟਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਫੇਸਟਿਸ ਦਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੇਂਟ ਵਾਲੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਰਵੇਖਣਾਂ/ਸਟਡੀਜ਼ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ਗ) ਸਕੂਲ ਖੇਡਾਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਕੂਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਜੋ ਸਕੂਲ/ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਖੇਲ੍ਹੇ ਗਏ ਵਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ 3 ਹੋਰ ਸਕੂਲ ਵਿੰਗ ਇਸ ਸਾਲ ਖੇਲ੍ਹੇ ਗਏ। ਸਟੇਟ ਸਕੂਲ ਆਫ ਸਪੋਰਟਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲ੍ਹੇ ਗਏ ਵਿੰਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 13 ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ।

ਅੰਤਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਾਲ ਇਵੈਂਟ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮਿਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਥੀਤਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ 6-11 ਅਤੇ 11-14 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਜੋ ਸਕੂਲ ਗੇਮਜ਼ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਕੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤੋਹਫੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਲ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੱਖ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਿ-ਆਈਆਂ ਵੀ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਈਟ ਸੀਨ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲਡਨ ਟੈਂਪਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ, ਭਾਖੜਾ ਨੰਗਲ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਥਲੈਟਿਕ (ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜੀਸਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਜਿਮਨਾਸਟਿਕ, ਤੀਰ ਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਹਾਕੀ, ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ ਵਿੱਚ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਪੰਜੀਸਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੱਟਬਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਤੀਰਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਪਤਝੜ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਫੁੱਟਬਾਲ, ਕਬੱਡੀ, ਖੋ ਖੋ ਅਤੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਵਿਚ 4 ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਤਗਮੇ ਜਿੱਤੇ। ਸਰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਟੇਟਾਂ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੁਆਇੰਟ (22) ਜਿੱਤੇ ਤੇ ਜਨਰਲ ਟਰਾਫੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਹਾਕੀ ਅਤੇ ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ (ਲੜਕਿਆਂ) ਦੂਜੀ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਜਿਮਨਾਸਟਿਕ (ਲੜਕੀਆਂ) ਵਿੱਚ ਤੀਰਾ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 10 ਗੋਲਡ, 10 ਸਿਲਵਰ ਅਤੇ 8 ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਤਗਮੇ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਰਾਸਕੰਟਰੀ ਰੇਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਤੂ ਰਿਹਾ।

ਪੰਜਾਬ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਜੂਨੀਅਰ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਹਾਕੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੋਂ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਦੇਹਰੀ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਮੀਟ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 9 ਸੋਨੇ ਦੇ 2 ਚਾਂਦੀ ਦੇ 1 ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਤਗਮਾ ਜਿਤਿਆ।

ਇਸ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਵਿਭਾਗੀ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਸਪੋਰਟਸ ਗਤੀ-ਵਿਧੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :—

1. 300 ਚੋਣਵੇਂ ਲੜਕੇ/ਲੜਕੀਆਂ ਇਸ ਸੰਦਰ ਨਗਰ (ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਡੇਢ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਸਮਰ ਕੋਚਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।
2. ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਮਿਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡਾਂ 2 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

3. ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਸਕੂਲ ਗੇਮਜ਼ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਪਤਝੜ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਕੋਈ ਡੇਚ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਇਆ।
4. ਪ੍ਰੀ-ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਕੋਚਿੰਗ ਕੈਂਪ ਮਿਨੀ ਸਕੂਲ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਗੇਮਜ਼ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਖੇਡਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤੇ ਵਾਈ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਇਆ।
5. ਬੇ-ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਉਲੰਪਿਕਸ ਨੂੰ ਕੋਚਾਂ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
6. ਡੀ. ਪੀ. ਈ. ਦੀਆਂ 200 ਅਤੇ ਪੀ. ਟੀ. ਆਈਜ਼ ਦੀਆਂ 200 ਨਵੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਦੀ ਰਚਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਟਰੇਡ ਸਰੀਰਿਕ ਸਿਖਿਆ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
7. ਸਿਰ ਕਚਵੇਂ ਪਲੇਅਰਜ਼ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕੋਚਿਜ਼ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ।
8. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਇੰਡੋ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਅਥਲੀਟਿਕ ਮੀਟ ਵਿਖੇ 4 ਸੌਨੇ ਦੇ 2 ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਅਤੇ 1 ਤਾਂਬੇ ਦਾ ਤਗਮਾ ਜਿੱਤਿਆ।
9. ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੇ. ਬੀ. ਟੀ. ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਲਈ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਟਰਨਾਮੈਂਟ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

(i) ਬੱਜਟ

ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਨਾਨ-ਪਲਾਨ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਬੱਜਟ ਸਬੰਧੀ ਸਚਨਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੈ:—

ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸਕੂਲ) ਦੇ ਸਾਲ 1978-79 ਦੇ ਅਸਲ ਖਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦਵਾਰ ਵੇਰਵਾ ਬਲੇ ਦਿਤੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਆਮਦਨ ਬਜਟ

ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਆਮਦਨ ਖਰਚ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਫੀਸ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਭਾਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। 1978-79 ਦੀ ਅਸਲ ਆਮਦਨ 81,59,000 ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 1979-80 ਦਾ ਬਜਟ ਆਮਦਨ 84,22,000 ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਸਾਲ 1978-79/1979-80 ਦੇ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਮੱਦਵਾਰ ਵੇਰਵਾ :

ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼	1978-79 ਦਾ 1979-80 ਵੀ	
	ਸਹੀ ਖਰਚ (ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ)	ਫਾਈਨਲ ਗਰਾਂਟ
1. ਏ—ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ (ਮੰਡਲ/ਜਿਲਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਫਤਰ)	7,309	8,596
2. ਸੀ-ਗੇ. ਸੈ. ਸਕੂਲ	2,46,661	3,78,680
3. ਡੀ.—ਐਸਿਸਟੈਂਸ ਟੂ ਨਾਨ-ਗੇ. ਸੈ. ਸਕੂਲ	49,221	54,550
4. ਈ.—ਐਸਿਸਟੈਂਸ ਟੂ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਫਾਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿਖਿਆ	6	6
5. ਸਕੂਲਰਸਿਪ-ਟੂ-ਸਟੂਡੈਂਟਸ	2,602	2,636
6. ਟੀਚਰਜ਼ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸੈਮੀਨਾਰ ਐਂਡ ਰੈਫਰੈਸ਼ਰ ਕੋਰਸਿਜ਼ ਟੀਚਰ ਟਰੇਨਿੰਗ ਸਕੂਲ	45	...
7. ਆਈ.—ਅਦਰ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ	...	50
ਕੁਲ	3,05,844	4,44,518
ਐਚ. ਜਨਰਲ		
1. ਏ.—ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ (ਹੈਡਕੁਆਰਟਰ)	5,172	6,309
2. ਈ.—ਅਦਰ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟਲ ਇਗਜ਼ਾਮੀਨੇਸ਼ਨ-ਗਰਾਂਟਸ ਟੂ ਨਾਨ-ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟਸ (ਐਕਸਕਲੂਡਿੰਗ ਕਾਲਜ)	1,230	18,028
ਕੁਲ	6,402	24,337

ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਜ਼	1978-79 ਦਾ ਸਹੀ ਖਰਚ (ਰਕਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ)	1979-80 ਦੀ ਵਾਈਨਲ ਗਰਾਂਟ
ਅਡਲਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ (ਸੀ)-ਸਪੈਸ਼ਲ-ਏ ਅਡਲਟ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸੀ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ	... 1,489	2,924
	... 3	11
ਕੁੱਲ ਅਡਲਟ ਸਿੱਖਿਆ	... 1,492	2,935
ਕੁਲ ਜੋੜ	... 3,13,738	4,71,790

(ii) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗਰਾਂਟ-ਇੰਨ-ਏਡ

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਗਰਾਂਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਸਕੀਮ ਰਾਜ ਵਿਚ 1 ਦਸੰਬਰ, 1967 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਘਾਟੇ ਦਾ 95% ਗਰਾਂਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ 518 ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਕੁਲ 5.45 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਗਰਾਂਟ-ਇੰਨ-ਏਡ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

(iii) ਵਜੀਫੇ

ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ

ਪੰਜਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ 558 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਵਜੀਫੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ 6ਵੀਂ, 7ਵੀਂ ਅਤੇ 8ਵੀਂ ਕਲਾਸਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 8,000 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਵਜੀਫੇ ਦੀ ਦਰ 15 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਹੈ।

ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ 3,06,000 ਰੁਪਏ

ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ

ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ 2548 ਵਜੀਫੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਜੀਫੇ ਦੀ ਦਰ/ਸਮਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:—

ਲੜੀ ਨੰ:	ਵਜੀਫੇ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ	ਆਮਦਨ ਦੀ ਦਰ (ਸਲਾਨਾ)	ਵਜੀਫੇ ਦੀ ਦਰ	ਵਜੀਫੇ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਕਲਾਸ
1	302	1,09,000	8,000	15	2 ਸਾਲ	(9, 10)
2	55	45,000	3,600	25	3 ਸਾਲ	(9, 10, 11)
3	2,191	6,56,000	6,000	10	3 ਸਾਲ	(9, 10, 11)

ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਭਾਗ-1 ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਜੀਫੇ।

22 ਵਜੀਫੇ ਕਰਮਵਾਰ ਦਸਵੀਂ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਭਾਗ-1 ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਜੀਫੇ ਦੀ ਦਰ 22 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵਧਾ ਕੇ 30 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਆਮਦਨ ਦੀ ਦਰ 8,000 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ।

ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ 8,000 ਰੁਪਏ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਜੀਫੇ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 9, 10, 11 (ਸਕੂਲ ਸਟੇਜ) ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਮਿਡਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ 30 ਨਵੇਂ ਵਜੀਫੇ ਹਰ ਸਾਲ 9ਵੀਂ, 10ਵੀਂ, 11ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਜੀਫੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਆਮਦਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਕੋਈ ਸਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਮਿਡਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਸਮੂਚੇ ਤੌਰ ਤੇ 45% ਅੰਕ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮੈਰਿਟ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਜੀਫਾ ਦੀ ਦਰ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਅਤੇ 10,800 ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਦਾ ਬਜਟ ਉਪਬੰਧ ਹੈ।

ਪੇਂਡੂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੌਮੀ ਵਜੀਫੇ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਮਿਡਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਸਟੇਜ ਤੇ ਨੌਵੀਂ, ਦਸਵੀਂ ਅਤੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਦਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵਜੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:—

ਲੜੀ ਨੰ	ਸਿਲੈਕਟਿਡ ਸਕੂਲ ਬਾਰਡਰਜ਼	ਨਾਨ-ਬਾਰਡਰ	ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਸਕੂਲ ਬਾਰਡਰਜ਼	ਨਾਨ-ਬਾਰਡਰਜ਼
1	1,00,000 ਰੁਪਏ	500.00 ਰੁਪਏ	250.00 ਰੁਪਏ	250.00 ਰੁਪਏ

1. ਇਸ ਵਜੀਫੇ ਲਈ ਆਮਦਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।
2. ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 1979-80 ਵਾਸਤੇ 1.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਹੈ।
3. 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਤੱਕ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 1,20,944.45 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ/ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਨਾਭਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਜੀਫੇ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਨਾਭਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਆਮਦਨ 1200 ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰੀ

ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਬੇਸਿਕ ਪੇ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੱਕ ਹੋਵੇ। ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਨਾਭਾ ਦੇ ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ ਲਈ ਦਰ ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:—

ਲੜੀ ਨੰ:	ਆਮਦਨ	ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ	ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਨਾਭਾ
		ਰੁਪਏ	ਰੁਪਏ
1	600	3,500	3,500
2	601 ਤੋਂ 800	2,625	2,625
3	801 ਤੋਂ 1,000	1,750	1,750
4	1001 ਤੋਂ 1,200	870	870

ਲੜੀ ਨੰ: 1 ਅਤੇ 2 ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ 870 ਰੁਪਏ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ 590 ਰੁਪਏ ਬਾਕੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 250 ਰੁਪਏ ਕਪੜਾ ਭੱਤਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੜੀ ਨੰ: 3 ਅਤੇ 4 ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਭੱਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਨ. ਡੀ. ਏ. ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਲਈ 175 ਰੁਪਏ ਵਾਧੂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੱਸ ਵਜੀਫੇ ਯਾਦਵਿੰਦਰਾ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 1979-80 ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 21,00,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੱਜਟ ਉਪਬੰਧ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਤੀ 31 ਮਾਰਚ, 1980 ਤੱਕ ਦਾ ਖਰਚਾ 19,63,430 ਰੁਪਏ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮ (ਨਾਨ-ਪਲਾਨ)

ਉਪਰੋਕਤ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਪਛੜੀਆਂ ਸ੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਜੀਫਾ, ਟਿਊਸ਼ਨ ਫੀਸ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਫੀਸ ਆਦਿ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ 1979-80 ਵਾਸਤੇ 4,93,46,000 ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸੀ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ 3,52,29,921 ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ 605183 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।

(iv) ਸਕੂਲ ਇਮਾਰਤਾਂ

ਰਾਜ ਦੇ ਮਿਡਲ/ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਚੌਥੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ 1564 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਵਧਾ ਕੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ 947 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਵਧਾ ਕੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਭਾਰੀ ਪਸਾਰ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਲ ਬਰ ਸਾਲ ਵਧਦੀ ਚਲੀ ਗਈ।

ਜੱਜਨਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਬੰਧ ਸੀ :—

(1) ਈ. ਡੀ.-204	ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀ :		
	(ੳ) ਕਲਾਸ ਰੂਮਜ/ਸਕੂਲ ਬਿਲਡਿੰਗ	...	3 ਲੱਖ
	(ਅ) ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਇੰਸ ਰੂਮਜ	...	2.49 ਲੱਖ
ਈ. ਡੀ. 3.4	ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀ :		
	1. ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰੇਟਰੀਜ	...	7.50 ਲੱਖ
	2. ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ	...	24.00 ਲੱਖ
	ਕੁਲ ਉਪਬੰਧ	...	36.99 ਲੱਖ

31 ਮਾਰਚ, 1980 ਤੱਕ ਇਸ ਉਪਬੰਧਤ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ 31.88 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਉਪਬੰਧਤ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ 85.49% ਹੈ।

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ 5 ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਮਿਡਲ ਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ 31 ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰੇਟਰੀਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਅਤੇ 10 ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ 10 ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਵੀ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿਤੀ ਗਈ।

(2) ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰੇਟਰੀਜ

1. ਈ. ਡੀ.-3.4 (iii)	ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰੇਟਰੀਜ	}	ਰੁਪਏ
ਈ. ਡੀ. 2.4 (iv)	25 ਗ : ਹ : ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, 6 ਗ : ਮ : ਸ : ਵਿੱਚ (ਪ੍ਰਤੀ ਲੈਬਾਰੇਟਰੀ ਲਾਗਤ ਦਰ 64,000 ਰੁਪਏ)		
		...	19.84 ਲੱਖ

(3) ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕਮਰੇ

ਈ. ਡੀ. 2.4 (1)	10 ਕਲਾਸ ਰੂਮਜ, ਗੋ : ਮ. ਸ. (ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਕਮਰਾ ਲਾਗਤ ਦਰ 40,000 ਰੁਪਏ)	...	4.00 ਲੱਖ
	ਕੁਲ ਜੱਤ	...	72,61,500

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਮੱਦ 277-(ਨਾਨ-ਪਲਾਨ) ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਜ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਮੇਨ-ਟੈਨੈਂਸ ਲਈ 6.75 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਉਪਬੰਧ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।

			ਰੁਪਏ
1.	ਸਰਕਾਰੀ ਸਪੋਰਟਸ ਸਕੂਲ, ਜਲੰਧਰ	...	63,985-00
2.	ਸ. ਹਾ. ਸ. ਮਲੂ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	...	67,900-00
3.	ਸ. ਹਾ. ਸੈ. ਸ. ਸੰਗਰੂਰ	...	3,150-00

	ਰੁਪਏ
4. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਭੁੰਗਾ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)	23,075-00
5. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਜੰਡੀਆਲਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ)	17,350-00
6. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਕਮੋਆਨਾ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)	39,780-00
7. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਖੇਗੋਵਾਲ (ਸੰਗਰੂਰ)	64,150-00
8. ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ	45,100-00
9. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਸਕੂਲ, ਗੋਂਦ ਪੁਰ (ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)	48,870-00
10. ਸ. ਗ. ਹਾ. ਸਕੂਲ, ਨਿਊ ਪਾਵਰ ਹਾਊਸ ਕਾਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ	1,74,100-00
11. ਸਪੋਰਟਸ ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲਈ ਹੋਸਟਲ ਵਾਸਤੇ ਪੱਖੋ ਲਗਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ	11,505-00
12. ਸ. ਗ. ਹਾ. ਸ. ਸਕੂਲ, ਪੁਰਾਣੀ ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨ, ਪਟਿਆਲਾ	6,750-00
13. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਸਕੂਲ, ਸੰਗਰੂਰ	62,500-00
14. ਸ. ਹ. ਸ. ਤੁਬੋਰ ਭਾਨ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)	15,836-000
15. ਸ. ਹਾ. ਸ. ਉਗੋਕੇ	13,599-00
ਕੁਲ	6,57,650-00

(v) ਨੈਸ਼ਨਲ ਵਿਟਨੈਸ ਕੋਰਪਸ ਸਕੀਮ

ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ. ਸਕੀਮ ਇੱਕ ਸੈਨਟਰਲੀ ਸਪੋਨਸਰਡ ਸਕੀਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤੇ ਸਾਰਾ ਖਰਚ (ਇੰਨਸਟਰਕਟਰਜ਼ ਦੇ ਪੈ ਅਤੇ ਅਲਾਊਂਸਜ਼ ਅਤੇ ਹਾਊਸ ਕੀਪਿੰਗ ਸਟਾਫ਼ ਫਾਰ ਹੋਡ ਕੁਆਟਰਜ਼ ਲਈ) ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਨਸਟਰਕਟਰਜ਼ ਦਾ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਟਿਵ ਕੰਟਰੋਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 1 ਫਰਵਰੀ, 1973 ਤੋਂ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ 1 ਜੁਲਾਈ, 1976 ਤੋਂ ਬਤੌਰ ਪੀ. ਟੀ ਆਈਜ਼ (ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ.) ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਨਸਲਟ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ, ਅਬਜ਼ਾਰਥ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਹ ਇੰਨਸਟਰਕਟਰਜ਼ (ਹੁਣ ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ.-ਐਨ. ਐਫ. ਸੀ.) ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ/ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਿਡ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(vi) ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ

ਸਾਲ 1979-80 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਹੇਠ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਰਸਾਲੇ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ:--

ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ	...	179
ਹਿੰਦੀ ਪੁਸਤਕਾਂ	...	176
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕਾਂ	...	33
ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲੇ	...	10
ਹਿੰਦੀ ਰਸਾਲੇ	...	3
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਸਾਲੇ	...	3

ਭਾਗ III-ਉਚੇਰੀ ਸਿਖਿਆ

ਕਾਂਡ I

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਕਾਲਜਾਂ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ

ਬੁਝਿਕਾ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਕਾਲਜਾਂ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਾਲ 1976 ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਿਖਿਆ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਦੋ-ਭਾਗੀਕਰਨ, ਦੋ ਸੁਤੰਤਰ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟਾਂ ਭਾਵ ਸਕੂਲ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਦੋ ਭਾਗੀਕਰਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦਾ ਸਕੂਲ-ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ।

ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਕਾਲਜਾਂ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿਚ ਇਕ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕਾ: ਤੇ ਯੋ:) ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ। ਇਹ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਇਕ ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਇਕ ਵਜ਼ੀਰਿਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਗਰਾਂਟਸ ਲਈ ਹਨ। ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਫਸਰ/ ਸਕੂਕੱਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ), ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਲਜ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸਕੂਲਤ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ:--

1. ਸਕੂਕੱਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ) ... ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲਾਂ/ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਦਾ ਅਮਲਾ
2. ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕਾ: ਤੇ ਯੋ:) ... ਸਮੂਹ ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮਾਮਲੇ/ ਅਧੀਨ ਦਫਤਰਾਂ ਦਾ ਦਫਤਰੀ ਅਮਲਾ।
3. ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਕੇਡਿਟ ਕੋਰ) ... ਐਨ ਸੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਸ਼ਾਖਾ।
4. ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਗਰਾਂਟਸ) ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਂਟਸ ਦੇਣ ਨਾਲ (ਯੂ.ਜੀ. ਸੀ. ਗਰਾਂਟਾਂ ਸਮੇਤ) ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ।
5. ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਵਜ਼ੀਫੇ) ... ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ
6. ਲੇਖਾ ਅਫਸਰ ... ਬੈਂਕਟ, ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਲੇਖਾ।

ਕਾਂਡ II

ਉਚੇਰੀ ਸਿਖਿਆ

ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1978 ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

ਕਿਸਮ	ਸਰਕਾਰੀ			ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ (ਐਫੀਲੀਏਟਡ)			ਕੁੱਲ ਜੋੜ		
	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ
ਆਰਟਸ ਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ ...	27	4	31	82	48	130	109	52	161
(ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਸਮੇਤ)									
ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ...	3	—	3	9	6	15	12	6	18
ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ ਕਾਲਜ	1	—	1	1	—	1	2	—	2
ਕਮਰਸ ਕਾਲਜ	1	—	1	—	—	—	1	—	1

ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :-

ਕਿਸਮ	ਸਰਕਾਰੀ			ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ (ਐਫੀਲੀਏਟਡ)			ਕੁੱਲ ਜੋੜ		
	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ	ਲੜਕੇ	ਲੜਕੀਆਂ	ਜੋੜ
1. ਆਰਟਸ ਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ ...	19,983	9,755	29,738	53,634	33,990	87,624	73,617	43,743	117,362
(ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਸਮੇਤ)									
ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ...	285	232	517	1,070	2,633	3,703	1,355	2,885	4,220
ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ ਕਾਲਜ	157	139	296	63	62	125	220	201	421
ਕਮਰਸ ਕਾਲਜ ...	272	43	315	—	—	—	272	43	315

ਮਿਤੀ 30 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

ਕਿਸਮ	ਸਰਕਾਰੀ			ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ (ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਸ਼ੁਦਾ)			ਕੁੱਲ ਜੋੜ		
	ਮਰਦ	ਇਸਤਰੀ-ਆਂ	ਜੋੜ	ਮਰਦ	ਇਸ-ਤਰੀਆਂ	ਜੋੜ	ਮਰਦ	ਇਸ-ਤਰੀਆਂ	ਜੋੜ
ਆਰਟਸ ਅਤੇ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜ (ਹੋਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲਜਾਂ ਸਮੇਤ)	956	373	1,329	2,098	1,190	3,288	3,054	1,563	4,617
ਟਰੇਨਿੰਗ ਕਾਲਜ	48	20	68	102	105	207	150	125	275
ਸਰੀਰਕ ਸਿਖਿਆ ਕਾਲਜ	23	6	29	6	1	7	29	7	36
ਕਮਰਸ ਕਾਲਜ	20	3	23	—	—	—	20	3	23

1979-80 ਵਿਦਿਅਕ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਨਵੇਂ ਕੋਰਸ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ:-

1. ਬਾ ਕਾਮ : ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਟਾਂਡਾ ਉੜਮੜ
2. ਬੀ ਕਾਮ : ਸਰਕਾਰੀ ਰਣਬੀਰ ਕਾਲਜ, ਸੰਗਰੂਰ
3. ਐਮ. ਏ. ਉਰਦੂ (ਸ਼ਾਮ) : ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ
4. ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ : ਐਸ. ਡੀ. ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਇਕ ਜਾਬ-ਉਰੀਐਂਟਡ ਕੋਰਸ, ਡਾਇਟਿਕਸ ਵਿੱਚ ਡਿਪਲੋਮਾ-ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ (ਇਸਤਰੀਆਂ) ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ 3.00-ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਫਰਨੀਚਰ, ਸ਼ਾਇੰਸ ਦਾ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਸਮਾਨ ਆਦਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦਾਖਲਾ ਵੱਧ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ 19 ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਵਾਧੂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਲੋੜਵੰਦ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ 5 ਅਸਾਮੀਆਂ ਹੋਸਟਲ ਸੁਪਰਡੈਂਟਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

1.25 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿਖੇ ਨਵੀਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ ਸੀ। 2.50 ਲੱਖ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ ਸਟਰੋਂਬਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜ

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ 143 ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਾਲਜ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨਾਲ ਐਫਿਲੀਏਟਡ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਕਾਲਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਈਵਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਲੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਲਜ ਬਹੁਤ ਘਾਟੇ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਟੀਚਿੰਗ ਅਤੇ ਨਾਨ ਟੀਚਿੰਗ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਵੇਤਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਨਜ਼ਮੈਂਟਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠੀਕ ਨਾਲ ਚਲਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਿਤੀ 1 ਸਤੰਬਰ, 1978 ਤੋਂ 95% ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਤਕਰੀਬਨ

3500 ਟੀਚਿੰਗ ਅਤੇ 2000 ਨਾਨ ਟੀਚਿੰਗ ਸਟਾਫ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁੱਜਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਖਿਆ 90,000 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 1979-80 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ 95% ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ 352 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ 49 ਲੱਖ ਰੁਪਏ 1978-79 ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਸਾਲ ਗਰਾਂਟ ਤਦ ਅਰਥ ਅਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਕਾਰਣ ਵਿੱਤੀ ਬੱਝੇ ਤਕਰੀਬਨ ਦੁੱਗਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਸਕਣਗੀਆਂ।

1 ਦਸੰਬਰ, 1978 ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਏ. ਡੀ. ਏ. ਦੀ ਇੰਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਅਮਲੇ ਲਈ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਲਾਨਾ ਖਰਚੇ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 12 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। 1 ਅਗਸਤ, 1979 ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਏ. ਡੀ. ਏ. ਦੀ ਇੰਨਸਟਾਲਮੈਂਟ ਦਾ ਕੇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 11 ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗਰਾਂਟ ਵਜੋਂ 3.05 ਲੱਖ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਅਦਾਰੇ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੀਆਂ 3 ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਨਿਰਬਾਹ ਗਰਾਂਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ 44.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗਰਾਂਟ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਤਕਰੀਬਨ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਿੱਤਾ ਕਰਣ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਿਲ ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸ ਰਿਸਰਚ ਨਾਰਥ ਵੈਸਟ ਜੌਨ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਖੇ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਨੂੰ 60,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਨ ਪਲਾਨ ਅਤੇ ਪਲੈਨ ਬਜਟ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਲ 1979-80 ਲਈ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ:-

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਨਾਨ ਪਲੈਨ	ਪਲੈਨ	ਜੋੜ
	(ਰਕਮ ਲੱਖਾ ਰੁਪੈ ਵਿੱਚ)		
1. ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 136.00	.60	136.60
2. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ	... 150.70	20.25	170.95
3 ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	... 138.31	35.25	174.59

44.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਗਰਾਂਟ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ 28 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ 16 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਡੇਢ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਲਚਰ ਸਿਮਪੋਜੀਅਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ :-

1. ਦਵਾਰਕਾ ਦਾਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ... 12,000 ਰੁਪਏ
2. ਗਾਂਧੀ ਸਮਾਰਿਕ ਨਿੱਧੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ... 8,000 ਰੁਪਏ
3. ਬਨਾਸਬਲੀ ਵਿਦਿਆ ਪੀਠ, ਜੈਪੁਰ ... 5,000 ਰੁਪਏ
4. ਗਾਂਧੀਅਨ ਇਸਟੀਬਲਿਸ਼ਮੈਂਟ ਆਫ ਸਟੀਡੀਜ਼, ਬਾਰਾ ਨਸੀ ... 15,000 ਰੁਪਏ !

ਕਾਡ III ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ

ਚੋਪਟਰ 3

ਸਾਡਾ ਵਿਦਿਅਕ ਵਿਕਾਸ ਸਾਡੀਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੈ। 1974-79 ਵਾਲੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਦੋ ਨਵੇਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਇਕ ਅਜਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਡੇਰਾ ਬੱਸੀ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਅੱਠ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਜੋ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਕਾਲਾ ਅਫਗਾਨਾ, ਸੁਨਾਮ, ਸਠਿਆਲਾ, ਨਿਆਲ ਪਾਤੜਾ, ਦੂਡੀਕੇ, ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦ-ਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ) ਵਿਖੇ ਚਲਦੇ ਸਨ ਟੋਕਓਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਸਪੋਰਟਸ ਵਿੰਗ ਚਾਲੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਛੇ ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਦੋ ਫਾਈਨ ਆਰਟਸ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕੁੱਝ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖਿਆ ਪਰਸਾਰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ। ਹਿੱਤ 62 ਲੈਕਚਰਾਰ, 29 ਸੀਨੀਅਰ ਲੈਕਚਰਾਰ ਸਹਾਇਕ, 64 ਜੂਨੀਅਰ ਲੈਕਚਰਾਰ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ 4 ਤਬਲਾ ਇੰਨਸਟਰਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜ ਵਿਚ 2 ਨਵੀਆਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮਾਂ ਤੇ ਖੋਲੀਆਂ ਗਈਆਂ।

1979-80

1979-80 ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਟਾਡਾ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਖੇ ਬੀ ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਮਲੋਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਐਮ. ਏ. ਉਰਦੂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਸੁਨਾਮ ਵਿਖੇ ਐਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਬਠਿੰਡਾ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਐਮ. ਏ. ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁੱਝ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਟੀਚਿੰਗ ਸਟਾਫ ਦੀ ਕਮੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਹਿੱਤ 19 ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਇਕ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਥੇ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਫਰਨੀਚਰ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। 1979-80 ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਰਾਜ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ:—

ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ	ਨਾਨ ਪਲਾਨ
ਅਧੀਨ ਵਿਕਾਸ	ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ
ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ	ਮੈਨਟੇਨੈਂਸ ਮੰਤਵ
ਅਤੇ ਜਾਬ	ਲਈ
ਓਰੀਐਂਟੇਸ਼ਨ	
ਕੰਰਸਾਂ ਲਈ	

(ਰਕਮ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਵਿਚ)

1. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	...	36.25	138.31
2. ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ	...	20.25	150.70
3. ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	...	0.60	136.00
4. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ	...	---	---
5. ਅੰਬਾਲਾ ਵਿਦਿਆ ਪੀਠ, ਜੈਪੁਰ	...	---	0.05,000.00
6. ਗਾਂਧੀ ਸਮਾਰਕ ਨਿੱਧੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	...	---	0.08,000.00
7. ਦਵਾਰਕਾ ਦਾਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	...	---	0.12,000
8. ਗਾਂਧੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸਟਡੀ, ਵਾਰਾਨਸੀ	...	---	0.15,000
9. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆਲਾ, ਨਾਭਾ	...	---	0.60,000

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਲ 1979-80 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ 140 ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਐਂਡਰਲੋਟਿਡ ਕਾਲਜਾਂ 95% ਘਾਟੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ 3,51,99,874 ਰੁਪਏ ਦੀ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਸਟੇਟ ਮੈਰਿਟ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ

1979-80 ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਟੇਟ ਮੈਰਿਟ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ:-

ਨਾਨ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ	ਪਲਾਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ	ਕੁਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
40.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ	5.0 ਲੱਖ ਰੁਪਏ	1700

ਨੈਸ਼ਨਲ ਮੈਰਿਟ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ

1979-80 ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਟੇਜ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ:-

ਨਾਨ ਪਲਾਨ

ਲਾਭਵੰਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਰਕਮ
1358	980649 ਰੁਪਏ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੋਨ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ

1979-80 ਵਿਚ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੋਨ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

- | | | |
|---|-----|----------------|
| 1. ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੋਨ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਖਰਚਾ | ... | 20,60,801 ਰੁਪਏ |
| 2. ਲੋਨ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹੋਈ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ | ... | 1,29,695 ਰੁਪਏ |
| 3. ਲਾਭਵੰਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ | ... | 296 |

ਕਾਂਡ 4 ਵਜੀਫੇ

ਚੈਪਟਰ 4 ਵਜੀਫੇ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਟੇਜ ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਜੀਫੇ, ਸਟਾਈਪੈਂਡ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸ਼ਿਪ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

(ੳ) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਵਜੀਫੇ

ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂਟੀਨੈਂਸ ਚਾਰਜ, ਫੀਸਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਸੁਟੱਡੀ ਦੌਰੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਟੇਜ ਜਾਂ ਪੋਸਟ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਵਜੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਇਹ ਵਜੀਫੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ/ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਦਰ੍ਹਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹੋਣ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਬਜਟ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ, ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਜਟ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ	ਖਰਚਾ	ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
93,50,000 ਰੁਪਏ	93,50,000 ਰੁਪਏ	10107

(ਅ) ਸਟੇਟ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ:-

ਸਾਲ 1974-75 ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਫਾ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 1974-75 ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੋਸਟ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਸਕੀਮ ਵਾਂਗ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, ਪੰਜਾਬ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ, ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਟਰੋਲਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ/ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵਜੀਫੇ ਹੋਣ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਟੈਰੀਟਰੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਵਜੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਬਜਟ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:-

ਬਜਟ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ	ਖਰਚਾ	ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ
2,00,000	97,088	137

(ੳ) ਸਟੇਟ ਹਰੀਜਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਸਕੀਮ

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ/ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਰਟਸ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪਛੜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਫੇ ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਫੀਸ ਵੀ ਰੀਇੰਬਰਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ/ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਟਿਯੂਸ਼ਨ ਫੀਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਾਲਜਾਂ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ 2 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਫੀਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 2% ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਫੀਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਫੀਸ ਮੁਆਫੀ ਬਦਲੇ ਫਰੀਸਿਪ ਗਰਾਂਟਾਂ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਲ 1979-80 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਲਜਾਂ ਲਈ 4,93,45,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਪ੍ਰੋਵੀਜ਼ਨ ਸੀ। ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ 65,00,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਾਲਜ ਸਾਇਡ ਤੇ ਖਰਚਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 43798 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ।

(ਸ) ਡਿਨੋਟੀਫਾਈਡ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਵੈਲਫੇਅਰ (ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ)

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਡਿਨੋਟੀਫਾਈਡ ਕਬੀਲਿਆਂ (ਵਿਮੁਕਤ ਜਾਤੀਆਂ) ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਐਮ.ਏ./ਐਮ. ਐਸ. ਸੀ. ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਫੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਸਟੇਜ ਤੇ ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ 3320 ਰੁਪਏ ਖਰਚਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 7 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ।

ਵਜੀਫੇ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ ਰਾਜ ਯੋਗਤਾ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਨਾਨ ਹਿੰਦੀ ਸਪੀਕਿੰਗ ਸਟੇਟਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਜੀਫੇ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਅਤੇ ਸਹੀਦ ਹੋਏ ਨਿਕਾਰਾ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਉਪਰੰਤ ਵਜੀਫੇ ਸਿਖਿਆ ਗਰਾਂਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਜੀਫੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ:-

ਸਕੀਮ ਨੰ:	ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਜੀਫੇ	ਮੰਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਰਕਮ
(ਹ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ	...	1,358 9,83,000
(ਕ) ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਜੀਫੇ	...	40 22,275
(ਖ) ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ	...	103 96,325
(ਗ) ਰਾਜ ਯੋਗਤਾ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ	...	1,700 45,00,000

(ਘ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜੀਫਾ ਸਕੀਮ ਸਾਲ 1963-64 ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣਹਾਰ ਪਰ ਗਰੀਬ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜੀਫਾ ਦੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਜੀਫਾ ਜਦੋਂ ਤੀਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਚਾਲੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ/ਕੋਰਸ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ (ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾ ਹੋਵੇ) ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਆਸਾਨ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਿਸ ਕਰਨੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕ/ਫੋਜੀ ਸੇਵਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ 1/10 ਫੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਦਲੇ ਸਾਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਰਕਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲ 1974 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸਦਾ 50% ਹਿੱਸਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਾਲ 1979-80 ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਖਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:-

ਸਾਲ	ਗ੍ਰਾਂਟ	ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਖਰਚ
1979-80	... 3,12,430 ਰੁਪਏ	296	2,06,080 ਰੁਪਏ

ਕਾਂਡ 5 ਵੁਟਕਲ

(i) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲੇ

ਸਾਲ 1979-80 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਕੀਮ "ਪਰਾਪਾਗੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕਲਚਰ" ਅਧੀਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਕਾਲਜਾਂ/ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ "ਐਪਰੀਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਆਰਟਸ" ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਦੋ ਓਰੀਐਨਟੇਸ਼ਨ ਕੋਰਸ ਕਰਵਾਏ ਗਏ:-

1. ਮਿਤੀ 21-6-79 ਤੋਂ 11-7-79 ... ਕਾਲਜ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਲਈ ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ 24 ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।
2. ਮਿਤੀ 11-2-80 ਤੋਂ 4-3-80 ... ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 35 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗੀਤ, ਨਾਚ, ਰੰਗਮੰਚ, ਸਾਹਿਤ, ਧਰਮ ਮੂਰਤੀ ਕੱਲਾ, ਚਿਤਰਕਾਰੀ, ਆਦਿ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲੈਕਚਰ / ਡਿਮਾਸਟਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗੱਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

(ii) ਬਜਟ (ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ)

ਗਿਣਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ

277-ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	ਲੇਖਾ	ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ		
		1978-79	1979-80	ਗੰਵਾਇਜ਼ਡ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਨਵਾਂ ਭਾਗ 1979-80
1. ਅਦਰ ਲੈਂਗੂਏਜ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	...	3,91	3,94	4,78
2. ਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਅਦਰ ਹਾਇਰ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ				
(ਬੀ) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ	...	2,58,43 (ਵੇ)	2,33,44 (ਵੇ)	28,94,54 (ਵੇ)
		1,50,38 (ਚ)	1,36,00 (ਚ)	1,36,00 (ਚ)
(ਸੀ) ਗੌ. ਕਾਲਜਿਜ਼	...	2,88,63	3,18,22 (ਵੇ)	3,41,78 (ਵੇ)
			9 (ਚ)	9 (ਚ)
(ਡੀ) ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ	...	3,38,41	1,49,79	3,52,79
(ਜੀ) ਵਜ਼ੀਫੇ	...	18,65	29,97	29,27
(ਬੀ) ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	...	6,38	6,11 (ਵੇ)	6,76 (ਵੇ)
			1 (ਚ)	1 (ਚ)
(ਸੀ) ਯੂਥ ਵੈਲਫੇਅਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ.)	...	69,81	80,08	79,97
(ਈ) ਅਦਰ ਐਕਸਪੈਂਡੀਚਰ (ਕਾਲਜ ਵਿੰਗ)	...	70	65	65
278-ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ	ਆਰਟ ਤੇ ਕਲਚਰ			
(ਡੀ) ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਜ਼	...	5,29	6,77	7,40

ਵੇ—ਵੇਟਿੰਡ

ਚ—ਚਾਰਜਡ

(iii) ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਸਕੀਮ

ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਸਕੀਮ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਉੱਚਾ ਕਰਨ, ਕਮਾਂਡਰਸ਼ਿਪ, ਆਦਰਸ਼ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰਖਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸ ਦਾ ਕੰਮ ਅਤੇ ਟਰੇਡ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਰਡਰ ਲਈ ਵਿਹਲੇ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਟਰੇਨਿੰਗ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨੋਂ ਵਿੰਗ ਆਰਮੀ, ਹਵਾਈ ਤੇ ਨੇਵੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਯੂਨਿਟਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:—

ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਗਰੁੱਪ ਹੈੱਡ ਕੁਆਟਰ	...	4
ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਬਟਾਲੀਅਨ (ਲੜਕੇ)	...	14
ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਬਟਾਲੀਅਨ (ਲੜਕੀਆਂ)	...	5
ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਏਅਰ ਸੁਕਾਰਡਨ	...	4
ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਨੇਵੀ ਯੂਨਿਟ	...	2
ਐਨ. ਸੀ. ਸੀ. ਬੱਟਰੀ	...	1
ਸੈਨਿਕ ਸਕੂਲ ਕੰਪਨੀ	...	1
ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਕੰਪਨੀ	...	3
ਜੋੜ	...	<hr/> 34 <hr/>

ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਭਾਗ

(ੳ) ਗੌਰਮਿਟ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ

ਮਿਤੀ 18 ਅਪਰੈਲ, 1979 ਨੂੰ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਕੰਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕੰਨਫਰੰਸ ਵਿਚ 10+2+3 ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕੰਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 56 ਮੁੱਖੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਮਿਤੀ 14 ਮਈ, 1979 ਨੂੰ 3 ਦਿਨ ਦੀ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ "ਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ" ਸਾਡੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ 39 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਮਿਤੀ 17 ਮਈ, 1979 ਨੂੰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਿਖਿਆ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ, ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ, ਰੋਜਗਾਰ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

"ਚਿਲਡਰਨ ਟੈਲੈਂਟ ਡੀਵੈਲਪਮੈਂਟ ਕੰਪੋਅਨ"

ਇਹੋ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਛੁੱਪੇ ਹੋਏ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵੀਂ ਰਹੀ। ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਸਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ:-

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਂਡੂ ਸਕੂਲ

ਸੋਲੇ ਸਾਂਗ ਕੰਪੋਟੀਸ਼ਨ, ਸਮੂਹ ਗਾਨੇ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਡਾਂਸ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸੁਲੇਖ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਓਨ ਦੀ ਸਪਾਟ ਪੇਟਿੰਗ ਮੁਕਾਬਲੇ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਕੂਲ

ਬਾਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸੋਲੇ ਸਾਂਗ ਕੰਪੋਟੀਸ਼ਨ, ਸਮੂਹ ਗਾਨੇ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਡਾਂਸ ਕਵਿਤਾ ਗਾਇਨ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸੁਲੇਖ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ।

ਕਰੀਏਟਿਵ ਰਾਈਟਿੰਗ ਮੁਕਾਬਲੇ

ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 5,000 ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ 200 ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਨ।

ਨੌਜਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਹੋਸਲ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪਿਛਲੇ 3-4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ 2 ਉਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਾਮ ਜਿੱਤੇ ਸਨ ਛਪਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਕਿੱਤਾਬ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਵਿਚ ਮਿਸ ਵਿਭਾਜਿਤੀ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਅਤੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਸੀ ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਐਨ. ਸੀ. ਈ. ਆਰ. ਟੀ.

ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਚੀਫ਼ਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 500 ਰੁਪਏ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ ਛਾਪਣ ਲਈ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

30 ਮਈ, 1979 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਟੀ. ਆਰ. ਸਰਮਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਐਕਸਟੇਂਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਐਕਸਪੈਰੀਮੈਂਟਲ ਪਰੋਜੈਕਟ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਤੀ 26 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੋਰਸ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿਚ 20 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਫੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਤੀ 22 ਅਕਤੂਬਰ, 1979 ਤੋਂ 24 ਅਕਤੂਬਰ, 1979 ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੈਰੀਅਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ 80 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ।

ਮਿਤੀ 11 ਨਵੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਸੀ. ਐਲ. ਸਰਮਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਾਂਫਰੰਸ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇੰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਲਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਕ ਹਫਤੇ ਦਾ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਚਾਰ ਮੁਰੱਬੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿਚ 60 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 15 ਨਵੰਬਰ, 1980 ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਸੱਤਰ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੇ 15--17 ਅਤੇ 11-14 ਦੀ ਆਯੂ ਗ੍ਰੰਟ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਕਲਾ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਮਿਤੀ 4 ਫਰਵਰੀ, 1980 ਤੋਂ 7 ਫਰਵਰੀ, 1980 ਤੱਕ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ "ਚੰਗੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵੱਲ" ਇਸ ਵਿਚ 75 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਜਲੰਧਰ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਚੌਥੀ, ਪੰਜਵੀਂ, ਛੇਵੀਂ ਅਤੇ ਸੱਤਵੀਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਰੇਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ 28 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਮੰਤਵ ਚੰਗੇ 2 ਤਰੀਕੇ ਲੱਭਣਾ ਸੀ।

ਆਡੋ-ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਏਡ ਸੇਵਾ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 2000 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਆਡੋ-ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਦਾ ਕਮਰਾ ਕੈਂਟ ਬੋਰਡ, ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਜਲੰਧਰ ਛਾਉਣੀ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਭੇਜੇ। ਸਲਾਇਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ ਵੀ ਕਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਤਕਾਲਾ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਐਮ. ਐਡ. ਜਮਾਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਸਕੂਲ ਨਿਰੀਖਣ

ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੁਆਰਟੀਨੇਟਰ ਨੇ ਲਗਭਗ 100 ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ।

(ਅ) ਪ੍ਰਸਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਭਾਗ, ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਪਟਿਆਲਾ

ਇਹ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਪਟਿਆਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਰੋਪੜ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਜਗਾਓਂ ਤਹਿਸੀਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦੇ ਹਾਈ ਅਤੇ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਵਰਕਸ਼ਾਪ, ਰਾਏ ਵਿਵਾਦ ਵਟਾਂਦਰਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸਲਾਨਾ 6,000 ਰੁਪਏ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟੀ. ਏ. ਅਤੇ ਡੀ. ਏ. ਦੇਣ ਲਈ ਅਤੇ 5,500 ਰੁਪਏ ਵੁੱਟਕਲ ਖਰਚ ਲਈ ਗਰਾਂਟ ਵਜੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

1. ਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਇਹ ਸੈਮੀਨਾਰ ਮਿਤੀ 19 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਤੋਂ 20 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ 44 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ "ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ"

2. ਆਰਟ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਕ "ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੀ ਪੇਟਿੰਗ" ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 35 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ।

3. ਸਧਾਰਨ ਗਿਆਨ ਮੁਕਾਬਲਾ

ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ, ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਹਾਈ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਧਾਰਨ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਸਨ। ਮੁਢਲੇ ਟੈਸਟ ਵਿਚ 5000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ 300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ। ਅੰਤਿਮ ਮੁਕਾਬਲਾ ਇਸ ਸਾਲ ਮਿਤੀ 14 ਨਵੰਬਰ 1979 ਭਾਵ ਬਾਲ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

4. ਡਿਮਾਂਸਟਰੇਸ਼ਨ-ਕਮ-ਸੈਮੀਨਾਰ

ਇਸ ਸਾਲ ਹਾਰਟੀਕਲਚਰ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਡਿਮਾਂਸਟਰੇਸ਼ਨ-ਕਮ-ਸੈਮੀਨਾਰ ਮਿਤੀ 23 ਜਨਵਰੀ, 1980 ਅਤੇ 24 ਜਨਵਰੀ, 1980 ਨੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਕਿਰਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕੇਵਲ 10 ਅਧਿਆਪਕ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈ ਸਕੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਲਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਦ ਵਸਤੂਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਅਮਲੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

5. ਜਨ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਇਸ ਕੌਮੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਾਲ ਪਟਿਆਲਾ ਰੈਂਡ ਰਾਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 5 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ-ਕਮ-ਨੁਮਾਇਸ਼ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ 82 ਮੁੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ।

6. ਸੈਮੀਨਾਰ ਰੀਡਿੰਗ ਕੰਮਪੀਟੀਸ਼ਨ :

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਲ ਮਾਰਚ, 1980 ਵਿਚ ਇਕ ਪੇਪਰ ਰੀਡਿੰਗ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਅਤੇ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੇਪਰ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪੇਪਰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਪਰ ਹਾਈ/ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ 9 ਪੇਪਰ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ, ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਚਿਆ ਦੀ ਚੋਣ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਪੈਨਲ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੇਤੂ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਪੇਪਰ ਮਿਤੀ 27 ਮਾਰਚ, 1980 ਨੂੰ ਮੁੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕੋ-ਆਰਡੀਨੇਟਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਏ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਅਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ

(ੲ) ਦੇਵ ਸਮਾਜ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ।

ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:--

- (1) ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
- (2) ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਰੀਦਕੋਟ।
- (3) ਜਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ।
- (4) ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਜਗਰਾਉਂ ਤਹਿਸੀਲ।
- (5) ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ।

ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:--

1. ਮਾਈਕਰੋਟੀਚਿੰਗ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ :

ਇਕ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਵਰਕਸ਼ਾਪ 7 ਨਵੰਬਰ, 1979 ਤੋਂ 9 ਨਵੰਬਰ, 1979 ਤੱਕ ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਅਬੋਹਰ ਵਿਖੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਈਕਰੋਟੀਚਿੰਗ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ 25 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

- (1) ਅਧਿਆਪਕ ਸਿਖਿਆ
- (2) ਮਾਈਕਰੋਟੀਚਿੰਗ (ਅਰਥ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾ)।
- (3) ਪਾਠ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ।

- (4) ਸਕਿਲ ਆਫ ਰੀਇੰਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ।
- (5) ਸਕਿਲ ਆਫ ਕ੍ਰਾਸਚਰਿਨਿੰਗ ।
- (6) ਸਕਿਲ ਆਫ ਸਟਿਮਲੈਸ ਵੈਰੀਏਸ਼ਨ ।

2. ਜੁਗਰਾਫੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਗੋਸ਼ਟੀ :

ਭੂਗੋਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅੰਗ ਸ਼ਾਇਦ ਨਕਸ਼ਾ ਭਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਭੂਗੋਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ 3 ਅਤੇ 4 ਜਨਵਰੀ, 1980 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ 23 ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ :—

- (1) ਭੂਗੋਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ
- (2) ਨਕਸ਼ਾ ਭਰਨਾ—ਇਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ।
- (3) ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਲੋਂ ਨਕਸ਼ਾ ਭਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ।
- (4) ਕੱਝ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਜਿਵੇਂ ਪੈਰਬਤ, ਹਵਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

3. ਖੋਜ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ :

ਖੋਜ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਬਾਰੇ ਇਕ ਫਾਲੋ ਅੱਪ ਸੈਮੀਨਾਰ 12, 13 ਅਕਤੂਬਰ, 1979 ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ 45 ਸਾਇੰਸ ਅਧਿਆਪਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ :—

- (1) ਖੋਜ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਓਰੀਐਂਟੇਸ਼ਨ।
- (2) ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਢੰਗ ਦੀ ਅਸਰਦਾਰ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ।
- (3) ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਲੋਂ ਡੀਮਾਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ।
- (4) ਹੋਰ ਖੋਜ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ।

(4) ਗਾਈਡੈਂਸ ਮਾਸਟਰਾਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਕੋਰਸ :

ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੋਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ 26 ਤੋਂ 28 ਸਤੰਬਰ, 1979 ਤੱਕ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ।

(5) ਸੈਮੀਨਾਰ ਰੀਡਿੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ :

ਐਨ.ਸੀ. ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਸੈਮੀਨਾਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਪੇਪਰ ਮੰਗਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਪਰਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੁਲਾਅਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪੇਪਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(6) ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ :

ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਲਗ ਭਗ 2,000 ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਾਵਾਰਾਨਾ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।

(7) ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ :

ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਵਿੱਧੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਚਾਲੂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੈਕਚਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਲਈ ਇਕ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਕੁਆਰਡੀਨੇਟਰ ਨੇ ਕਈ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 5 ਐਕਸਟੈਨਸ਼ਨ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤੇ।